



INTELLIGENCE IN FALLUJAH

INLICHTINGENOPERATIES EN MODERNE STEDELIJKE
OORLOGSVOERING IN DE STRIJD OM FALLUJAH IN 2004



Masterstudent Gilles Bertus
Studentnummer 3865274
Begeleider dr. Christ Klep
Internationale Betrekkingen
Faculteit Geesteswetenschappen
Universiteit Utrecht
3 maart 2015

INHOUD

INLEIDING	2
HOOFDSTUK 1: STEDELIJKE OORLOG EN INTELLIGENCE	8
1.1 DE MODERNE STEDELIJKE OORLOGSVOERING	9
1.2 INTELLIGENCE IN MODERNE STEDELIJKE OORLOGSVOERING	16
1.3 DEELCONCLUSIE	22
HOOFDSTUK 2: DE STRIJD OM FALLUJAH.....	23
2.1 DE DYNAMIEK VAN DE IRAAKSE INSURGENCY	24
2.2 EEN RECONSTRUCTIE VAN HET STRIJDTONEEL	30
2.3 DEELCONCLUSIE	37
HOOFDSTUK 3: INTELLIGENCE BIJ OPERATIE AL FAJR	39
3.1 DE EERSTE DAGEN VAN OPERATIE AL FAJR	40
3.2 DE WERKING VAN INTELLIGENCE BIJ DE INNAME VAN FALLUJAH.....	45
3.3 DEELCONCLUSIE	50
CONCLUSIE	51
LITERATUURLIJST	55

INLEIDING

Op de vroege ochtend van 31 maart 2004 reed een klein konvooi met vier beveiligers van het Amerikaanse huurlingenbedrijf Blackwater de Iraakse stad Fallujah binnen. In het centrum van de stad, op nog geen honderd meter van het lokale politiebureau, openden twee gewapende mannen plotseling het vuur, de inzittenden stierven ter plekke. Terwijl de overvallers zich uit de voeten maakten, vormde zich een menigte van lokale bewoners die de lijken uit de voertuigen sleepten en mutileerden. Ondertussen werd alles opgenomen met videocamera's.¹ Onder toezicht en sporadisch gejubel van honderden mensen werden de lijken aan stukken gehakt, vervolgens in brand gestoken, verslept achter voertuigen en uiteindelijk aan de oude groene brug over de Eufraat gehangen.² Drie van de slachtoffers waren voormalige groene baretten en de vierde was voorheen werkzaam voor de speciale marine-eenheid *Navy SEALs*.³ Ondanks al hun ervaring hadden ze echter het gevaar in Fallujah dramatisch onderschat. De beelden van deze agressie werden al snel door de grote Arabische nieuwszenders al-Jazeera en al-Arabiya opgepikt en uitgezonden, waarna andere internationale nieuwszenders de berichten spoedig overnamen.⁴ Het incident liet zien hoe sterk en diepgeworteld de anti-Amerikaanse gevoelens in de stad waren. Enkele dagen na de bloederige lynchpartij in Fallujah zou de stad worden belegerd door een coalitieleger onder leiding van de Verenigde Staten.

Op 19 maart 2003, ruim een jaar voor de eerste grote confrontatie in Fallujah, was operatie *Iraqi Freedom* van start gegaan. De zogenoemde *Coalition of the Willing*, die voornamelijk uit Amerikaanse en Britse troepen bestond, viel het door dictator Saddam Hoessein geleide Irak binnen. Deze voormalige bondgenoot van de Verenigde Staten werd verdacht van banden met het internationale terrorisme, het onderdrukken van zijn eigen bevolking, het financieren van aanslagen tegen Israël en daarbij zou hij (in strijd met Veiligheidsraadresolutie 687) beschikken over massavernietigingswapens. De Irakoorlog was een feit. De initiële invasie verliep op militair vlak zeer succesvol. Binnen drie weken stortten leger en regering van Saddam Hoessein in. Sommigen zagen dit als een grote stap in de *War on Terror*. Aan boord van het vliegdekschip USS Abraham Lincoln riep president George W. Bush op 1 mei 2003 de overwinning uit. Het zou evenwel al spoedig duidelijk worden dat een overwinningssrede voorbarig was. De volgende fase van de oorlog in Irak werd namelijk

¹ J.R. Ballard, *Fighting For Fallujah. A New Dawn for Iraq* (Westpoint 2006) 2.

² D. Camp, *Operation Phantom Fury. The Assault and Capture of Fallujah, Iraq* (London 2009) 3.

³ Ballard, *Fighting For Fallujah*, 1.

⁴ Camp, *Operation Phantom Fury*, 3.

gekenmerkt door een dodelijke *insurgency* en asymmetrische-oorlogsvoering tegen de buitenlandse bezettingsmacht en onderlinge conflicten tussen religieuze en etnische groepen.⁵ Pas in 2011 zou het Amerikaanse leger zich goeddeels terugtrekken uit het grotendeels verwoeste en zeer instabiele Irak.

Het bestrijden van de *insurgency* en niet het overmeesteren van het dictatoriale regime bleek achteraf de grootste uitdaging voor de coalitie te zijn. De term *insurgency* kent geen bevredigende vertaling, maar het woord opstand komt in de buurt. Het doel van een *insurgency* is over het algemeen het overnemen van de statelijke macht binnen een land. Dit hoeft echter niet per se waar te zijn omdat sommige organisaties zich niet aan grenzen houden en opstanden dus soms grensoverschrijdend zijn. Hierbij moet evenwel rekening gehouden worden met het feit dat deze strijd doorgaans asymmetrisch is, de opstandelingen kunnen niet op een conventionele manier de strijd winnen, ze moeten dus gebruikmaken van guerrillatactieken. Hiervoor is geduld nodig en moet de legitimiteit van de statelijke tegenstander worden ondermijnd. De opstandelingen proberen de bevolking te mobiliseren om het op te kunnen nemen tegen de staat. Hierbij kan ook gebruik gemaakt worden van terroristische tactieken: niet alleen om een overreactie uit te lokken, maar ook om een gevoel van onveiligheid te creëren in het gebied dat in handen is van de staat of bezettingsmacht. Wanneer de staat zijn monopolie op geweld verliest en de ontevredenheid bij de bevolking toeneemt, kan de opstandelingengroep de macht namelijk overnemen. De strategie van *insurgents* berust in eerste instantie vaak op het onderbreken van aanvoerlijnen en het uitvoeren van kleine aanvallen, maar kan uitgroeien tot een conventionele strijd om de macht en het overnemen van grondgebied.⁶

Na de inval in Irak moest niet alleen de soennitische regering van Saddam Hoessein het ontzien. De coalitietop zag de restanten van het Iraakse leger en de Ba'ath-partij als een gevaar voor het land en de regio en liet het daarom demobiliseren.⁷ Militairen en ambtenaren die jarenlang het land hadden geleid moesten werkloos naar huis. Hiermee kwam de decennialange controle van de soennitische minderheid over de sjiïeten en christenen in het land abrupt aan zijn einde.⁸ Daarbij werden ervaren generaals en politici die Saddam gesteund hadden buitenspel gezet. Delen van het voormalige Iraakse leger weigerden dan ook te demobiliseren en vochten door. Hierbij kwamen verschillende lokale milities en stammen hen als spoedig te

⁵ K.W. Estes, *The Second Al-Fallujah Battle. U. S. Marines in Iraq, 2004-2005. Into the Fray* (Washington 2011) 4.

⁶ I. Duyvesteyn en M. Fumerton, 'Insurgency and Terrorism. Is there a difference?', in: C. Holmqvist-Jonsäter en C. Coker ed., *The Character of War in the 21st Century* (Londen/ New York 2010) 28.

⁷ L.P. Bremer, 'Coalition Provisional Authority Order Number 2. Dissolution of Entities' (versie 23 mei 2003) http://www.iraqcoalition.org/regulations/20030823_CPAORD_2_Dissolution_of_Entities_with_Annex_A.pdf (9 december 2015).

⁸ A. Hashim, *Iraq's Sunni Insurgency* (Londen 2009) 14.

hulp. De Iraakse insurgency was geboren. Al moet hier direct de kanttekening aan worden toegevoegd dat de opstandelingen verdeeld waren, de insurgency bestond uit vele facties met verschillende leiders en uiteenlopende doelen. De soennitische opstandelingen vormden het grootste gevaar voor de coalitie en de interim-regering, maar ook sjiitische groeperingen hadden de wapens opgenomen. Ondanks alle interne verdeeldheid hadden de facties in de coalitie een gezamenlijke vijand.⁹

Fallujah telde in 2003 een bevolking van tussen de tweehonderdvijfig- en driehonderdvijftigduizend inwoners en was hiermee, op de provinciehoofdstad Ramadi na, de grootste stad van de Al-Anbarprovincie.¹⁰ De grote omvang en lage bevolkingsdichtheid zijn voorname kenmerken van deze provincie. Het gros van de mensen leeft in de groene strook langs de Eufraat. De mensen in Anbar zijn voor het merendeel aanhangers van de soennitische islam. Voor president Saddam Hoessein en zijn Ba'ath-partij was dit dan ook een belangrijke machtsbasis. Niet alleen waren veel inwoners van Fallujah werkzaam voor de regering, ook werd vanaf de jaren zeventig veel geld geïnvesteerd om de stad te industrialiseren. Toch was de relatie tussen de regering en de bevolking van Fallujah niet altijd even goed. De stad was van oudsher een religieus centrum en droeg op basis van de aanwezigheid van ongeveer honderd gebedshuizen in en rond de stad de naam 'stad der moskeeën'.¹¹ Met de val van het regime kwam er evenwel een abrupt einde aan deze bevoordeelde positie. De onvrede die hierop volgde zou er aan bijdragen dat Anbar en met name Fallujah zouden uitgroeien tot een zwaartepunt van de insurgency.

Direct na de inval in Irak werd Fallujah grotendeels met rust gelaten omdat de stad in handen was van verhoudingsgewijs betrouwbare bestuurders, pas in april zouden de eerste troepen de stad intrekken. Later trokken de troepen weer de stad uit aangezien het er niet meer veilig was. Toen incidenten elkaar in snel tempo opvolgden en nadat de vier Blackwater-medewerkers werden gedood, viel de coalitie op 5 april de stad opnieuw binnen. Het aantal insurgents dat in de stad aanwezig was, werd op tweeduizend geschat en ongeveer zesendertighonderd coalitietroepen moesten de stad belegeren en ontzetten. Operatie *Vigilant Resolve* was geen succes, want na drie dagen intensieve gevechten was nog pas een kwart van de stad in handen van de alliantie.¹² Vanwege de vele burgerslachtoffers tekenden de strijdende partijen een staakt-het-vuren. De macht in de stad kwam officieel in handen van de nieuw

⁹ Hashim, *Iraq's Sunni Insurgency*, 37.

¹⁰ Camp, *Operation Phantom Fury*, 4.

¹¹ Camp, *Operation Phantom Fury*, 14.

¹² A. Tucker-Jones, *The Iraq War. Operation Iraqi Freedom, 2003-2011* (South Yorkshire 2014) 103.

opgerichte Fallujah Brigade, die voor een aanzienlijk deel uit insurgents bestond. Deze oplossing faalde echter hopeloos en in de maanden die volgden groeide de macht van de opstandelingen in de stad enorm. Tevens voerden imams de shariawet in. Bekende terroristen konden in de stad veilig over straat gaan en aanvallen en aanslagen werden in de stad gepland.¹³ Voor de coalitie was deze situatie onacceptabel. Om de stad opnieuw in handen te krijgen werd Operatie *Phantom Fury*, ofwel *Al Fajr*, opgezet. Een troepenmacht van 13.500 man stond op 7 november klaar om de stad in te nemen.¹⁴ Maar ook de opstandelingen hadden zich degelijk voorbereid, bewapend en ingegraven. Na tien dagen waren grote delen van de stad in handen van de alliantie, maar pas in december zou de rust in de stad terugkeren. De gevechtshandelingen tijdens deze militaire onderneming zouden tot de hevigste gevechten van de gehele Irakoorlog behoren.

De specifieke omstandigheden van Fallujah in de vroege fase van de Irakoorlog en met name de Tweede Slag om de stad vormen een goede casus voor het onderzoek naar moderne stedelijke oorlogsvoering en de functie die *intelligence* hierin speelt. De vraag in hoeverre Amerikaanse intelligence heeft bijgedragen aan de militaire inname van Fallujah staat daarom centraal. De term Intelligence kan bondig worden gedefinieerd als tijdige en relevante informatie die bedoeld is om zoveel mogelijk onzekerheid bij besluitvormers weg te nemen.¹⁵ Deze besluitvormers kunnen in oorlogsvoering variëren van soldaten en met name officieren in het veld tot hogere officieren en generaals die het overzicht bewaren. Op basis van accurate inlichtingen kunnen de slagvaardigheid en efficiëntie van de eigen legermacht vergroot worden.¹⁶ Intelligence kan hierbij niet alleen tijdens de strijd maar ook bij de voorbereiding van grote waarde zijn. Intelligence is echter een term die niet alleen over het eindproduct en het inzicht maar ook over het proces van informatieverzameling en analyseren gaat. Voor deze taken zijn doorgaans speciale inlichtingenofficieren en andere inlichtingenfunctionarissen verantwoordelijk. Daarbij wordt intelligence omhuld met geheimhouding om eigen intenties te verhullen voor tegenstanders.¹⁷ Er is echter ook veel onenigheid over de term intelligence en daarom zal in de tweede paragraaf van het eerste hoofdstuk dieper worden ingegaan op de theorievorming betreffende militaire intelligence. De Britse generaal Rupert Smith stelt in zijn boek *The Utility of Force* dat in de moderne oorlogsvoering, die meer en meer tussen de mensen

¹³ Ballard, *Fighting For Fallujah*, 41.

¹⁴ Tucker-Jones, *The Iraq War*, 103.

¹⁵ Warner, M., 'Wanted: A Definition of Intelligence' *Studies in Intelligence* 46, No. 3 (2002) 15–22, 17.

¹⁶ J.J. Wirtz, 'Theory of Surprise', in: P. Gill, M. Marrin en M. Phythian ed., *Intelligence Theory. Key Questions and Debates* (Londen 2009) 74.

¹⁷ Warner, 'Wanted: A Definition of Intelligence', 21.

plaatsvindt, de behoefte aan accurate en tijdige informatie dan ook groot is.¹⁸ De stelling is daarom verdedigbaar dat dit nergens meer waar is dan bij stedelijke oorlogsvoering. De stadsguerrilla in Fallujah en de Amerikaanse militaire operaties die er plaatsvonden, bieden een mogelijkheid om het belang van intelligence bij zowel het plannen als bij het uitvoeren van deze militaire gevechtshandelingen te meten.

Er is de afgelopen decennia een aanzienlijke hoeveelheid literatuur verschenen over moderne oorlogsvoering en hierbij is ook vaker stilgestaan bij inlichtingen. De werking van intelligence op operationeel niveau is desondanks in de theorie herhaaldelijk onderschat en weggelaten. Het is daarom belangrijk om bij de analyse van intelligence in Fallujah juist ook op dit aspect meer licht te werpen. Bij het beantwoorden van de vraag in hoeverre intelligence heeft bijgedragen aan de succesvolle militaire inname van Fallujah door de coalitie zal dan ook worden ingegaan op zowel de tactische als operationele strategische niveaus. De gevechten om Fallujah in 2004 hebben zich in hoofdzakelijk Amerikaanse wetenschappelijke literatuur ontpopt tot cruciale gebeurtenissen. Dit komt voor een belangrijk deel door de omvang van de operaties en de intensiteit van de confrontaties. Ook voor militaire opleidingen is het een zeer interessante casus. Stedelijke oorlogsvoering komt immers steeds vaker voor.¹⁹ Hier moeten statelijke legers zich dus op voorbereiden. De gevechten in Fallujah waren van een ongekende hevigheid, die het leger van de Verenigde Staten sinds de Vietnamoorlog niet meer had meegemaakt.²⁰ Mede hierdoor zijn er relatief veel bronnen verschenen van direct betrokkenen, waardoor een gefundeerd bronnen- en literatuuronderzoek mogelijk is. De literatuur over moderne stedelijke oorlogsvoering en intelligence kan zo dus worden gekoppeld aan de bronnen over de casus van Fallujah en voornamelijk operatie Phantom Fury. Aan de hand van theorievorming over moderne stedelijke oorlogsvoering en militaire intelligence zullen de verdiensten en tekortkomingen van de Amerikaanse militaire intelligence bij operatie Phantom Fury worden vastgesteld en afgewogen.

Kortom, de rol van intelligence in de operaties bij Fallujah kan alleen bevredigend worden onderzocht wanneer er ook wordt stilgestaan bij de theorie over het karakter van de moderne stedelijke oorlogsvoering, intelligence en insurgency. Ook zal de context van Fallujah, dat immers centraal staat, onder handen worden genomen. Het is op deze manier mogelijk om eerst meer inzicht te krijgen in de theorie over moderne oorlogsvoering en militaire intelligence, daarna zal de context van Fallujah worden geanalyseerd en uiteindelijk kan dieper worden

¹⁸ R. Smith, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World* (New York 2007) 269.

¹⁹ R. Peters, 'Our Soldiers, Their Cities', *Parameters* 26, No. 1 (1996) 43-50.

²⁰ T.E. Ricks, *Fiasco. The American Military Adventure in Iraq, 2003 to 2005* (New York 2006) 108.

ingegaan op het functioneren van de Amerikaanse intelligence bij de inname van Fallujah. Op deze manier kan een antwoord worden geformuleerd op de vraag in hoeverre intelligence heeft bijgedragen aan de succesvolle inname van Fallujah door de coalitietroepen. In het eerste hoofdstuk staat de vraag centraal hoe de moderne stedelijke oorlogsvoering zich heeft ontwikkeld en wat de functie is van militaire intelligence. In het tweede hoofdstuk wordt ingegaan op de dynamiek van de Iraakse insurgency, met name in Fallujah, en de bestrijding hiervan door de coalitie onder leiding van de Verenigde Staten. En in het laatste hoofdstuk staat de vraag centraal hoe de Amerikaanse intelligencewerkzaamheden, voornamelijk tijdens de eerste dagen, bij operatie Phantom Fury verliepen. De praktische werking van intelligence staat in dit laatste hoofdstuk dus centraal. Tot slot zal een conclusie volgen waarin de belangrijkste bevindingen samenkomen en op het functioneren van intelligence bij de militaire krijgsvieringen in Fallujah in 2004 zal worden teruggekomen.

HOOFDSTUK 1: STEDELIJKE OORLOG EN INTELLIGENCE

De afgelopen decennia is oorlogsvoering steeds meer in dichtbevolkte gebieden, oftewel tussen de mensen, plaats gaan vinden. Deze ontwikkeling is partieel te verklaren doordat vuurkracht ronduit te destructief geworden is en gedeeltelijk omdat de krachtsverschillen tussen de strijdende partijen doorgaans te groot zijn voor een conventionele confrontatie.²¹ Door zich te verschuilen tussen de lokale bevolking kunnen zwakkere actoren in feite de machtsverschillen – vooral op het niveau van mankracht, techniek en vuurkracht - minimaliseren. Het zijn niet-statelijke actoren zoals opstandelingengroepen, separatisten, terroristische organisaties en stammen die steeds vaker de tegenstanders van statelijke legers vormen. Dit doorbreekt het idee van een staatsmonopolie op geweld.²² Deze groeperingen zijn doorgaans militair zwakker dan hun tegenstanders, maar bepaald niet kansloos in de strijd. Directe confrontaties gaan ze doorgaans om strategische redenen uit de weg.

Het Amerikaanse leger heeft onder meer in Afghanistan en Irak meegemaakt hoe lastig het bestrijden van deze contemporaine insurgents is. Waar vroeger opstandelingen relatief eenvoudig te bevechten waren, zijn het tegenwoordig geduchte tegenstanders voor de statelijke legers.²³ Vooral stedelijke oorlogsvoering vormt een groot probleem voor statelijke legers. Of in de woorden van de gepensioneerde Amerikaanse luitenant-kolonel Ralph Peters: ‘The US military, otherwise magnificently capable, is an extremely inefficient tool for combat in urban environments’.²⁴ Aangezien de casus van Fallujah een voorbeeld is van stedelijke oorlogsvoering is het van belang om dit type oorlogsvoering verder te bespreken. Nadat de moderne oorlogsvoering is behandeld, zal verder ingegaan worden op de functie van militaire intelligence. Hierbij zal met name op de Amerikaanse militaire intelligence worden ingegaan omdat deze essentieel is voor de casus en de beantwoording van de hoofdvraag. Was de Verenigde Staten adequaat voorbereid op stedelijke oorlogsvoering en hoe effectief zijn de militaire intelligence-capaciteiten van deze staat? Pas wanneer deze centrale thema’s goed zijn uitgelicht, kan een antwoord worden geformuleerd op de vraagstelling over de werking en toegevoegde waarde van intelligence bij de inname van Fallujah door het coalitieleger met operatie Al Fajr.

²¹ Smith, *The Utility of Force*, 248.

²² H. Strachan en S. Scheipers ed., *The Changing Character of War* (Oxford 2011) 3.

²³ J.M. Taw en B. Hoffman, *The Urbanisation of Insurgency* (Santa Monica 1994).

²⁴ Peters, ‘Our Soldiers, Their Cities’.

1.1 DE MODERNE STEDELIJKE OORLOGSVOERING

Vanaf het einde van de jaren tachtig van de vorige eeuw komt de term vierde generatie van moderne-oorlogsvoering in zwang bij militair-theoretici en –strategen. Hiermee bedoelen ze de contemporaine oorlogsvoering. Deze theorie gaat ervan uit dat de Westerse manier van oorlogsvoering zich sedert de Franse Revolutie, aan het einde van de achttiende eeuw, op een lineaire manier ontwikkeld heeft. Deze evolutie kent een viertal opeenvolgende periodes dan wel stappen. De eerste fase van moderne oorlogsvoering wordt bij deze premisse gekenmerkt door het massaal inzetten van mankracht en kende zijn hoogtijdagen in de Napoleontische Oorlogen. In de tweede generatie domineerde de grote ontwikkeling in vuurkracht het slagveld en dit liep uit in de Eerste Wereldoorlog. De derde generatie wordt doorgaans gekarakteriseerd door de nadruk op manoeuvres, een ontwikkeling die hoofdzakelijk door het Duitse leger werd ontwikkeld en in de Tweede Wereldoorlog werd geperfectioneerd. De vierde en laatste fase van deze ontwikkeling kent als primaire signatuur het massaal opkomen van onconventionele niet-statelijke tegenstanders.²⁵ Deze gewelddadige niet-statelijke actoren zijn dus fundamenteel in de contemporaine oorlogsvoering.

Over het beginpunt van de zogeheten vierde-generatieoorlogsvoering is onenigheid, maar vaak kiezen specialisten het einde van de Koude Oorlog als startpunt. Desalniettemin wordt hierbij frequent foutief aangenomen dat het einde van de Koude Oorlog resulteerde in een toename aan burgeroorlogen en dus tegelijkertijd het aantal gewelddadige niet-statelijke actoren. Politicologen James Fearon en David Laitin wijzen immers op het feit dat burgeroorlogen al vanaf halverwege de twintigste eeuw gestaag toenemen.²⁶ Het probleem is in hun opinie dan ook structureel van aard. Dat wil in feite zeggen dat het aantal landen dat in burgeroorlog verzandt groter is dan het aantal burgeroorlogen dat beëindigd wordt. Het probleem is dat landen die in burgeroorlog verzand zijn geraakt moeilijk te stabiliseren zijn. Toen in 1991 de Sovjet Unie ineenstortte, nam de interesse in het opkomen van gewelddadige niet-statelijke actoren drastisch toe. Het is dus aannemelijk dat vanaf de jaren vijftig het belang van niet-statelijke actoren op het wereldtoneel lineair is toegenomen, maar dat het fenomeen pas vanaf eind jaren tachtig in de wetenschappelijke literatuur is doorgebroken. Pas toen de

²⁵ T.X. Hammes, 'Insurgency. Modern Warfare Evolves Into a Fourth Generation', *Strategic forum* 214 (2005) 1-7, 2.

²⁶ J.D. Fearon en D. Laitin, 'Ethnicity, Insurgency, and Civil War', *The American Political Science Review* 97, no. 1 (2003) 75-90, 88.

Koude Oorlog ophield, begon het idee van een vierde-generatie moderne oorlogsvoering echt wortel te schieten.

Een van de belangrijkste groepen van gewelddadige niet-statelijke actoren zijn de eerdergenoemde insurgents ofwel opstandelingen. Deze insurgencies zijn niet langer de stapsgewijze volksopstanden waar Mao Zedong in zijn boek *Guerrilla Warfare* over schreef.²⁷ Bij de strategie van moderne insurgencies is de nadruk komen te liggen op het overtuigen van de politieke besluitvormers van de statelijke tegenstander dat hun doelen onhaalbaar ofwel te duur zijn. Volgens voormalig officier van het Amerikaanse Korps Mariniers Thomas Hammes gaat deze strategie feitelijk om het toewenden van superieure politieke wil om economisch en militair sterkere tegenstanders te verslaan.²⁸ Dus in andere woorden, de opstandelingen kunnen conflicten met veel sterkere tegenstanders winnen als hun politieke wilskracht maar groot genoeg is. De Verenigde Staten zijn te verslaan in deze nieuwe manier van oorlogsvoering, ze hebben immers in Vietnam, Libanon en Somalië hun zwakte getoond. Hammes zegt hierover dat de boodschap luid en duidelijk is: als je de politieke orde met geweld wil aanpassen dan is de onconventionele manier van oorlogsvoering tegen de gevestigde machten succesvol gebleken.²⁹ Het resultaat is dus dat gewelddadige niet-statelijke actoren gesterkt zijn in hun geloof dat de aanhouder wint.

De statelijke legers hebben ervaren dat het bestrijden van deze niet-statelijke tegenstanders met name in stedelijke gebieden buitengewoon ingewikkeld en kostbaar is. De Amerikaanse luchtmachtkolonel Robert Owen zegt hierover dat er bij stedelijke militaire operaties een onevenwichtigheid is ontstaan tussen de capaciteiten van niet-statelijke actoren en de wilskracht van professionele legers.³⁰ Er zijn de afgelopen decennia genoeg voorbeelden te vinden van statelijke legers die aanzienlijke moeite hadden met het innemen van steden die verdedigd werden door verhoudingsgewijs zwakke tegenstanders. Hierbij moet echter de kanttekening worden geplaatst dat al langer duidelijk is dat de verdedigende partij militair gezien in het voordeel is. Toch zijn de verschillen in uitrusting, training, bewapening, financiering en mankracht een stuk groter dan dat traditionele militaire theoretici voor mogelijk hielden. Dus om terug te komen op het punt: tegenwoordig heeft geregeld de partij die het liefste wil winnen de minste middelen om dit te bewerkstelligen en heeft de meest capabele actor de minste wilskracht om de strijd te winnen. Dit gebrek aan wilskracht bij professionele

²⁷ M. Zedong, *On Guerrilla Warfare* (Washington 1989) 43.

²⁸ Hammes, 'Insurgency', 1.

²⁹ Hammes, 'Insurgency', 2.

³⁰ R.C. Owen, 'Urban Warfare in the Future. Balancing Our Approach', *British Army Review* 128 (2001) 25–32, 29.

legers is ten dele te verklaren doordat soldaten van alle vormen van oorlogsvoering de stadsgevechten doorgaans het meeste verafschuwen.³¹ Gevechten in steden zijn per slot van rekening intensief, zeer vermoeiend en extreem gevaarlijk. Statelijke legers vermijden dus liever gevechten in steden.

Het aantal conflicten in steden is ondanks deze aversie de afgelopen tientallen jaren onverminderd toegenomen. Dit is reeds gedeeltelijk verklaard door de toename van burgeroorlogen, maar kent ook andere oorzaken. Sedert het einde van de Koude Oorlog hebben militaire operaties in steden zich voorgedaan in gebieden uiteenlopend van Somalië tot de West Bank en van Irak tot Tsjetsjenië.³² Een van de meest aangedragen argumenten voor deze toename in stedelijke conflicten is de toenemende wereldpopulatie en de snelle verstedelijking. Voornamelijk de landen die tijdens de Koude Oorlog bekend stonden als Derdewereldlanden hebben meestal een sterk toenemende urbanisatiegraad. De Derde Wereld wordt in zijn geheel door de toenemende globalisering en demografische groei getransformeerd van een agrarische tot een stedelijke omgeving.³³ Dit betekent dat er meer steden bijkomen en dat steden groeien en daarom zullen conflicten in steden ook toenemen. Waar voorheen generaals en theoretici gevechten in steden liever vermeden, blijkt dit momenteel een opkomend en onontkoombaar strijdtoneel. De Westerse militaire machten kunnen dus niet langer de stedelijke oorlogsvoering links laten liggen en geven dan ook steeds meer aandacht aan de uitdagingen die deze conflicten opwerpen. Tegelijk blijven critici hameren op het aanpassen en verbeteren van de doctrine van stedelijke oorlogsvoering.

De steden en metropolen van tegenwoordig zijn volgens Ralph Peters de postmoderne equivalenten van de jungles en bergen die insurgents vroeger als toevluchtsoort gebruikten.³⁴ De Pruisische generaal en militair-theoreticus Carl von Clausewitz wees al tijdens de Napoleontische Oorlogen op het belang van ontoegankelijk terrein voor het slagen van een volksofstand.³⁵ Ruige en onbegaanbare regio's zoals moerassen, bergen of bossen waren ideaal om de macht van de staat te ontlopen. Tegenwoordig kunnen dus ook steden aan dit rijtje worden toegevoegd, in het bijzonder steden met verarmde buitenwijken en voorsteden en steden die in puin geschoten zijn. Denk hierbij aan de roemruchte en bloederige gevechten om Stalingrad, Warschau en Berlijn in de Tweede Wereldoorlog, maar ook de recentere

³¹ H. Bering, 'Two Battles at Once. Democracies and Urban Warfare', *Policy Review* (versie 1 oktober 2009) <http://www.hoover.org/research/two-battles-once-democracies-and-urban-warfare> (10 december 2015).

³² M. Evans, *City Without Joy. Urban Military Operations Into the 21st Century* (Canberra 2007).

³³ Evans, *City Without Joy*, 14.

³⁴ Peters, 'Our Soldiers, Their Cities'.

³⁵ C. von Clausewitz, *On War* (Princeton 1976) 579.

stadsgevechten in Sarajevo, Grozny en Beiroet zijn illustratief, en Fallujah kan aan dit rijtje worden toegevoegd. Dit zijn grote steden die aan puin geschoten werden, waar vele mensen de dood vonden en waar statelijke legers enorme problemen ondervonden. Het is dan ook niet vreemd dat veel professionele militairen ervan overtuigd zijn dat steden de verdelgers zijn van legers.³⁶

In de contemporaine oorlogsvoering is in verstedelijkte gebieden de oorlogsvoering uitzonderlijk verticaal. Het gevechtsterrein strekt zich uit van hoge torens en daken tot de diepte van de rioleringen en tunnels die onder de oppervlakte doorlopen.³⁷ Deze ontwikkeling brengt diverse problemen met zich mee voor de militairen die moeten opereren in deze omstandigheden. Het voornaamste probleem is dat ze veel hoeken en gaten in de gaten moeten houden. Tegenstanders kunnen immers op elk moment en van alle kanten de aanval inzetten. Het is voor militaire eenheden gecompliceerd om een zogeheten driehonderdzestiggraden cirkel van veiligheid te bewerkstelligen en te behouden. Mensen hebben namelijk sterk de neiging om zich richting het geluid van geweschoten te richten, zelfs wanneer ze expliciet de opdracht hebben gekregen om de andere kant in de gaten te houden.³⁸ In het gevecht betekent dit dat zelfs goedgetrainde militairen niet altijd veilig zijn van het verrassingselement. De aanwezigheid van hinderlagen en vallen is immers kenmerkend voor het operatiegebied in steden. Dit is al helemaal het geval wanneer de verdedigende partij de tijd heeft gehad om zich te prepareren.

Het continue waakzaam zijn kost veel energie en eist een hoge psychische tol van de combattanten. Doordat stedelijke slagvelden doorgaans gefragmenteerd zijn vechten kleine groepen militairen de strijd uit op korte afstand. Hierdoor is de strijd bloederig en speelt de strijd zich rechtstreeks in het gezichtsveld van de combattanten af. Het vechten in steden is dus veeleisend, waardoor vermoeidheid bij de troepen in de regel binnen uren in plaats van dagen intreedt.³⁹ Legers moeten zich in steden verspreiden en gevechten vinden van huis tot huis en van kamer tot kamer plaats. Of in de woorden van de defensie-analist John Collins: stedelijke oorlogsvoering verbreekt de samenhang van eenheden, maakt overzicht extra ingewikkeld, slijt het offensieve momentum en kost doorgaans veel slachtoffers voor beide partijen.⁴⁰ Het strijdvoeren in steden is zodoende voor soldaten een onwennige, gevaarlijke en harde ervaring.

³⁶ Evans, *City Without Joy*, 10.

³⁷ Peters, 'Our Soldiers, Their Cities'.

³⁸ G.W. Anderson, 'Fallujah and the Future of Urban Operations', *Marine Corps Gazette* 88, No. 11 (2004) 52-58, 53.

³⁹ Evans, *City Without Joy*, 10.

⁴⁰ Evans, *City Without Joy*, 3.

Kortom, tot op de dag van vandaag blijven stedelijke gevechten extreem mankrachtintensief en eisen betrekkelijk veel slachtoffers.⁴¹ De constante dreiging van sluipschutters voert de druk op de soldaten vaak verder op.⁴² Dit gevaar is niet nieuw, in Grozny en Sarajevo waren sluitschutters een groot gevaar, maar ook in het Irak van 2004 was het een belangrijk aandachtspunt voor het Amerikaanse leger.⁴³

De eerdergenoemde problemen van het opereren op een stedelijk strijdtoneel verergeren wanneer er burgers aanwezig zijn. Aangezien de opstandelingen geen uniformen dragen en de statelijke legers een uitgebreide set internationale regels in acht moeten nemen, kunnen de insurgents gemakkelijker opgaan tussen de bevolking. Het komt regelmatig voor dat opstandelingen burgers als levend schild gebruiken en daarbij laten guerrilla's vaak hun wapens achter om onbewapend naar een volgend wapendepot te gaan. Bij deze tactiek dienen huizen, gebedshuizen en ziekenhuizen als operatiebases en wapendepots. De opstandelingen kunnen immers de vernietiging van deze gebouwen inzetten om het publieke beeld van de statelijke tegenstander als 'oorlogsmisdadiger' te versterken.

Burgerslachtoffers zijn, volgens auteur Hendrik Bering, in de moderne insurgency een propagandamiddel geworden en het doel hierbij is om de statelijke macht zo negatief mogelijk af te schilderen.⁴⁴ In het stedelijk gebied wordt immers elke beweging van de krijgsmacht nauwlettend in de gaten gehouden.⁴⁵ Dit beaamt Smith wanneer hij stelt dat de oorlogsvoering steeds meer tussen de mensen plaatsvindt, niet alleen op het slagveld, maar ook doordat de media via internet en televisie de strijd bij de mensen thuis brengen.⁴⁶ Het doel van stadsguerrilla's om de staat uit te lokken tot een overreactie is niet nieuw, maar door de ontwikkelingen in de media zijn de middelen toegenomen. Al sinds de Vietnamoorlog is het duidelijk dat perceptie bijna even belangrijk is als de strijd zelf.⁴⁷ Een slag kan op militair vlak verloren worden, maar politiek gezien een succes zijn, en andersom.

Het belang van statelijke legers om burgerslachtoffers te voorkomen, is niet alleen een kwestie van het respecteren van mensenrechten en het belang van steun van het thuisfront en de internationale wereld. Bij het bestrijden van een opstand zijn de banden met de lokale

⁴¹ Peters, 'Our Soldiers, Their Cities'.

⁴² Evans, *City Without Joy*, 10.

⁴³ Anderson, 'Fallujah and the Future of Urban Operations', 55.

⁴⁴ Bering, 'Two Battles at Once'.

⁴⁵ D. Bayley, 'Complex Missions in Complex Terrain. Considerations for Modern Urban Operations', *Strategic Datalink* 137 (2006) 1-4, 3.

⁴⁶ Smith, *The Utility of Force*, 249.

⁴⁷ Bering, 'Two Battles at Once'.

bevolking eveneens essentieel.⁴⁸ Voor guerrilla's is steun van de lokale bevolking doorslaggevend om het op te nemen tegen een sterkere statelijke macht. Het is derhalve in het belang van elke counter-insurgency om de bevolking en de gewelddadige niet-statelijke actor uiteen te spelen. De strijd om de steun van de bevolking is derhalve doorslaggevend voor zowel de statelijke als de niet-statelijke actoren. Westerse landen hebben over het algemeen zowel problemen met de publieke wilskracht om – in de media getoonde en uitvergroete - slachtoffers te accepteren, als met de zeer gewelddadige aard van stedelijke oorlogsvoering.⁴⁹ De moderne stadsguerrilla's kennen deze zwaktepunten en proberen deze te benutten. Voor statelijke legers die steden belegeren, zijn begrip van het terrein, de bevolking en de infrastructuur dan ook cruciaal om hier tegen in te gaan en succesvol te zijn.⁵⁰ Begrip van de situatie en een bepaalde mate van politieke sensibiliteit van alle militairen is essentieel om een opstand te bestrijden.

Het ontwerpen en uitvoeren van militaire operaties in stedelijke gebieden is zodoende aan belang toegenomen. Het is per slot van rekening noodzakelijk voor politici en commandanten om duidelijk voor ogen te hebben in wat voor soort conflict ze zich begeven. Er zijn antwoorden nodig op belangrijke vragen, zoals de kwaliteit van de wapens, de voorraden en het moreel van de opponent, maar ook de gesteldheid van het terrein en of er bevolking aanwezig is. Of zoals Clausewitz het formuleerde: 'Een commandant moet de aard van het conflict niet verkeerd inschatten of proberen om het te veranderen in iets dat het niet is'.⁵¹ Dit betekent dat een accurate inschatting moet worden gemaakt van de capaciteiten van de vijand, de structuur van de stad en de benodigde middelen om de strijd te winnen. Commandanten hebben specifieke informatie en analyse nodig over de stedelijke omgeving om op operationeel niveau een goed functionerend plan te maken, al dienen ze ook ruimte over te houden voor onvoorziene dreigingen en mogelijkheden.⁵² Bij dit operationele aspect is intelligence van groot belang, en hier zal in de volgende paragraaf verder op worden ingegaan.

De Australische militair-historicus Michael Evans onderscheidt twee stromingen bij militairen en analisten die zich met stedelijke oorlogsvoering bezighouden: de generalisten en de specialisten.⁵³ De generalisten willen in feite een omvattende strategie ontwikkelen voor stedelijke oorlogsvoering in de toekomst, de specialisten daarentegen gaan uit van de uniekheid van elke stad en willen elke casus apart aanpakken. Er zijn beslist voordelen voor bijvoorbeeld

⁴⁸ Smith, *The Utility of Force*, 250.

⁴⁹ Evans, *City Without Joy*, 30.

⁵⁰ United States Joint Chiefs of Staff, 'Joint Publication 3-06. Doctrine for Joint Urban Operations' (20 november 2013) http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_06.pdf (11 december 2015).

⁵¹ Clausewitz, *On War*, 88.

⁵² United States Joint Chiefs of Staff, 'Joint Publication 3-06'.

⁵³ Evans, *City Without Joy*, 20.

het Amerikaanse leger om een brede, maar duidelijke doctrine op te stellen voor stedelijke oorlogsvoering, al is het vermogen om hiervan af te stappen zeer relevant. Evans somt de kernpunten voor stedelijke oorlogsvoering, waar commandanten rekening mee behoren te houden, mooi op: het voordeel van vuurkracht, het gefragmenteerde slagveld, de importantie van korte-afstandswapens, de problematische aanwezigheid van burgers, de hoge psychische en fysieke last voor soldaten, de noodzaak van een grote hoeveelheid manschappen en het belang van samenwerking tussen de verschillende eenheden.⁵⁴ Dit laatste punt doelt op de interactie tussen met name infanterie, pantservoertuigen en sluipschutters op het slagveld en de aansturing hiervan. Doordat de legermacht zich moet verspreiden komt er veel verantwoordelijkheid bij de afzonderlijke officieren te liggen, deze moeten constant communiceren met elkaar en met het commandocentrum.

De stadsoorlogsvoering is dientengevolge erg intensief en problematisch gebleken. Het is een manier van strijden die de afgelopen decennia sterk is opgekomen. De insurgents hebben hun strategie veelal aan deze verandering aangepast en statelijke legers hebben hier nog niet een afdoende strategie tegen geformuleerd. De Schotse militair-historicus Hew Strachan betoogt dat niet-statelijke actoren soms beter strategisch denken laten zien dan staten doordat ze begrijpen dat de bevolking een deel van het strijdplan moet uitmaken. Misschien van secundair belang, maar deze factor moet zeker worden betrokken in het plan.⁵⁵ Dit is zeker een punt waar ook de strategen van de Verenigde Staten lering uit kunnen trekken.

Het is duidelijk geworden dat waar voorheen steden waar mogelijk werden gemeden, dit tegenwoordig niet altijd meer mogelijk is. De stedelijk omgeving is voor conventionele legers problematisch en prijzig gebleken. Daarnaast is het belegeren van steden mankrachtintensief en kost het potentieel veel mensenlevens. Militairen vechten liever niet in steden, maar lijken door de toenemende verstedelijking geen keus te hebben. Dit laat ook de casus van Fallujah goed zien. Het probleem is echter niet alleen militair, omdat de perceptie van de strijd bijna even invloedrijk is geworden als de daadwerkelijke gebeurtenissen. Deze dilemma's zullen dan ook duidelijk naar voren komen in de casus van Fallujah. Maar eerst zal worden ingegaan op de functie van intelligence in de moderne oorlogsvoering en hierbij zal dus met name worden ingegaan op de Verenigde Staten.

⁵⁴ Evans, *City Without Joy*, 7.

⁵⁵ H. Strachan, *The Direction of War. Contemporary Strategy in Historical Perspective* (Cambridge 2013) 279.

1.2 INTELLIGENCE IN MODERNE STEDELIJKE OORLOGSVOERING

Militaire intelligence is voor statelijke legers van aanzienlijk belang om succesvol te opereren in stedelijke gebieden. De niet-statelijke vijanden gebruiken namelijk, zoals eerder vastgesteld, het ingewikkelde stedelijke terrein om de machtsverschillen te reduceren. Met voldoende inzicht in het strijdtoneel kunnen de voordelen van deze strategie worden geminimaliseerd. Voor de statelijke legers, en in het bijzonder het Amerikaanse leger, waarop verder zal worden ingegaan, is inzicht in het operatiegebied dan ook essentieel om potentiële gevaren en ook mogelijkheden te kunnen voorzien. Bovendien is intelligence in stedelijke oorlogsvoering niet alleen vereist om een goed aanvalsplan op te zetten, ook tijdens de militaire operaties zelf zal intelligence van grote ondersteunende waarde zijn. Zo kunnen verschillende soorten inlichtingen, die afkomstig kunnen zijn van zowel menselijke als technische bronnen, het inzicht in de strijd voor commandanten en lagere officieren ingrijpend vergroten. Desondanks was het de Chinese militair-theoreticus Sun Tsu circa 2.500 jaar geleden reeds duidelijk dat een generaal adequaat moet handelen op basis van de inlichtingen die hij krijgt.⁵⁶ Of anders geformuleerd: het effect van inlichtingen is onderhevig aan het handelen van de commandant. Inlichtingen hebben een ondersteunende taak en gaan verloren wanneer ze niet worden benut. Om een beter beeld te krijgen van de daadwerkelijke werking van intelligence zal specifiek worden gekeken naar het Amerikaanse leger, deels om reden dat hier de meeste bronnen over bestaan en deels omdat de strijd in Fallujah tussen het Amerikaanse leger en de Iraakse insurgents werd uitgevochten.

De term intelligence is welbeschouwd omgeven door onduidelijkheid en onenigheid. Elke auteur heeft zijn eigen definitie die maar zelden op oude noties van het begrip voortbouwt.⁵⁷ Dit benadrukt de noodzaak om verder op de term in te gaan. In de breedste zin van het woord is het, volgens historicus David Kahn, niets anders dan informatie.⁵⁸ Desalniettemin zijn intelligence en informatie niet zomaar hetzelfde, informatie moet namelijk geanalyseerd worden om intelligence te genereren.⁵⁹ Het belang van het procesmatig bewerken van informatie tot intelligence wordt ook beschreven door inlichtingenspecialist Phil Davies, die stelt dat intelligence begint met het verzamelen van eenvoudige gegevens en eindigt met

⁵⁶ S. Tzu, *The Art of War*, L. Giles ed. (Oxford 2008) hoofdstuk 13.

⁵⁷ Warner, 'Wanted: A Definition of Intelligence', 15.

⁵⁸ D. Kahn, 'An Historical Theory of Intelligence', in: P. Gill, M. Marrin en M. Phythian ed., *Intelligence Theory. Key Questions and Debates* (Londen 2009) 8.

⁵⁹ Smith, *The Utility of Force*, 289.

het begrip van een complexe situatie.⁶⁰ De inlichtingencyclus die basaal is bij intelligence begint bij vragen van de opdrachtgever, daarna worden bronnen verzameld, bewerkt en geanalyseerd en uiteindelijk wordt het inlichtingenproduct verspreid.

Met de eenvoudige omschrijving van het begrip door Kahn wordt hoe dan ook voorbijgegaan aan de diversiteit van de term. Het is een begrip dat niet alleen de informatie, maar ook het proces van vergaren en analyseren en de organisaties die zich hiermee bezighouden, omvat. Daarnaast is het aspect van geheimhouding essentieel. Dit komt goeddeels omdat de eigen intenties anders mogelijk door tegenstanders kunnen worden doorzien. De voornaamste taken van inlichtingen en veiligheidsdiensten kunnen kernachtig worden samengevat tot het inschatten van capaciteiten en intenties van tegenstanders.⁶¹ Met name in de militaire context zijn dit fundamentele taken. Het is namelijk van grote waarde om te weten hoe sterk de tegenstander is, zowel qua mankracht en vuurkracht als qua hulpmiddelen en te voorzien wat de plannen van deze tegenstander daadwerkelijk zijn. Om dit te bewerkstelligen zijn toepasbare informatie, adequate analyse en tijdige verspreiding aan de cliënten van wezenlijk belang.

Het takenpakket van inlichtingendiensten in oorlogsvoering is in de afgelopen decennia sterk in omvang toegenomen. Vanaf de Klassieke Oudheid tot de Tweede Wereldoorlog werd intelligence maar sporadisch ingezet bij oorlogsvoering. In de jaren veertig en voornamelijk de jaren vijftig kwam de Amerikaanse inlichtingengemeenschap echter in een stroomversnelling. De technologische vooruitgang, van mobile telefoons en het internet, hebben het speelveld van inlichtingendiensten drastisch vergroot. Dit heeft evenwel niet alleen voordelen, omdat inlichtingenfunctionarissen vaak moeilijkheden ondervinden met de gigantische omvang van ruwe data. Het gevaar van *information overload* oftewel een teveel aan informatie, ligt regelmatig aan de basis van het falen van intelligence. Daarbij heeft de toename in stedelijke oorlogsvoering nieuwe en belangrijke problemen opgeworpen. Stadsoorlogsvoering is op technisch vlak veel uitdagender voor inlichtingenfunctionarissen dan de meer conservatieve oorlogsvoering in de lucht, op zee en in het open veld.⁶² Dit bevestigt slechts dat het efficiënt inzetten van intelligence, gekoppeld aan burgerbescherming en psychologische oorlogsvoering van groot belang zal zijn om stedelijke insurgencies te bestrijden.⁶³

⁶⁰ P.H.J. Davies, 'Theory and Intelligence Reconsidered', in: P. Gill, M. Marrin en M. Phythian ed., *Intelligence Theory. Key Questions and Debates* (Londen 2009) 190.

⁶¹ L.K. Johnson ed., *Handbook of Intelligence Studies* (New York 2009) 3.

⁶² G.W. Anderson, 'Fallujah and the Future of Urban Operations', *Marine Corps Gazette* 88, No. 11 (2004) 52-58, 54.

⁶³ Taw en Hoffman, *The Urbanisation of Insurgency*, 21.

Inlichtingen zijn niet alleen geschikt om gevaren te doorzien, maar kunnen ook op aanvullend vlak een toegevoegde waarde hebben. Intelligence is in de geschiedenis al vaak ingezet om een verrassingseffect te bewerkstelligen of om opponenten te misleiden. Hiervan zijn de afleidingsoperaties van de Geallieerden onder de codenaam *Operatie Bodyguard* tijdens de Tweede Wereldoorlog, om de Duitsers te misleiden en de landingen op D-Day in Normandië mogelijk te maken, mogelijksterwijs de bekendste voorbeelden. Door een tegenstander te verrassen kan de eigen kracht vergroot worden, terwijl de tegenstander juist niet zijn volledige slagkracht kan verwezenlijken.⁶⁴ Op deze manier kan men een tegenstander op verschillende strategische niveaus overrompelen. Of het nu op strategisch of operationeel niveau wordt uitgevoerd, het verrassen van een tegenstander kan grote voordelen hebben. Hierbij bestaat echter ook het risico dat de strategie averechts werkt. Het is dus van elementair belang om een verrassingsaanval goed te plannen. Wanneer er voldoende informatie en intelligence beschikbaar is over de tegenstander kunnen diens zwaktes worden uitgebuit en kunnen vijandige verrassingsaanvallen worden voorzien. Hoe goed ook de voorbereidingen en uitvoering, strategiedeskundige Michael Handel benadrukt terecht dat (de mogelijkheid van) verrassing altijd een integraal onderdeel van gewapende conflicten zal zijn. Welbeschouwd kan de mogelijkheid van een verrassing wel beperkt worden, maar nooit volledig gemedend.⁶⁵

Het Amerikaans inlichtingenapparaat bestaat uit een reeks afzonderlijke overheids- en particuliere diensten. De basis bestaat uit zeventien zelfstandige diensten die zich allemaal bezighouden met intelligence. Elke dienst heeft hierbij een specifieke taak, maar er is ook veel overlap. Deze fragmentatie is voor een deel bedoeld om de macht van de verschillende diensten te beperken en anderzijds gericht op het minimaliseren van inlichtingenlekken en spionage. Het bijkomende probleem is dat de onderlinge concurrentie tussen de diensten om politieke aandacht en middelen efficiënte samenwerking geregeld tegengaat. Bij intelligence is het wezenlijk om de verschillende stukken informatie van verschillende bronnen tijdig samen te brengen. Het is daarom belangrijk dat deze diensten op het operationele niveau goed samenvloeien en samenwerken. Op militair vlak betekent dit dat zowel de luchtmacht, de landmacht als de marine onafhankelijke inlichtingendiensten hebben, daarnaast is de Central Intelligence Agency (CIA) op het buitenland gericht. Er zijn ondersteunende diensten die bijvoorbeeld de satellietbeelden en luchtfoto's verwerken waarvan de afzonderlijke instanties zich kunnen bedienen. De samenwerking tussen verschillende Amerikaanse

⁶⁴ Wirtz, 'Theory of Surprise', 74.

⁶⁵ M. Handel, 'The Yom Kippur War and the Inevitability of Surprise', *International Studies Quarterly* 21, No. 3 (1977) 461-502, 479.

inlichtingendiensten heeft vaak flinke kritiek gehad, maar er zijn ook veel gevallen geweest waarin een hoge mate van samenwerking mogelijk bleek.

Een van de voornaamste restanten van de Koude Oorlog en de conventionele manier van oorlogsvoering voor het Amerikaanse leger is de focus op technische intelligence.⁶⁶ Dit zijn inlichtingen die komen van verschillende bronnen zoals luchtfoto's, satellietbeelden en drones, die behoren tot de GEOINT. Daarnaast zijn inlichtingen gebaseerd op signalen van bijvoorbeeld telefoons of computers (SIGINT) belangrijk. Deze methodes zijn bovenal gericht op het achterhalen van de capaciteiten van de tegenstander.⁶⁷ In de strijd tegen niet-statelijke actoren zijn de voordelen van deze vorm van intelligence echter gelimiteerd. Het is feitelijk relatief gemakkelijk om bewegingen van legereenheden en voertuigen te achterhalen, maar wanneer de tegenstander zich verscholen houdt tussen de bevolking is detectie een stuk lastiger. Daarnaast is technische intelligence niet echt geschikt om de precieze bedoelingen van tegenstanders te achterhalen, voor deze rol zijn 'menselijke' inlichtingen (HUMINT) beter geschikt.⁶⁸ Amerika heeft om uiteenlopende redenen zijn menselijke inlichtingencapaciteiten de afgelopen decennia minder goed ontwikkeld. Het is uiterst gecompliceerd om informanten te vinden bij de hedendaagse vijanden van de Verenigde Staten in met name het Midden-Oosten. Deze focus op technische inlichtingen en het deels verwaarlozen van adequate menselijke intelligence is vaker door specialisten aangedragen als een serieus probleem voor de effectiviteit van Amerikaanse counter-insurgency operaties.⁶⁹

Voor tactische intelligence bij de stedelijke gevechtshandelingen heeft de Verenigde Staten het concept van *Joint Intelligence Preparation of the Operational Environment* (JIPOE) ontwikkeld, waarin inlichtingendiensten samenwerken om de commandant te ondersteunen bij zijn besluitvorming. Het is een moeilijke taak voor de inlichtingenfunctionarissen aangezien ze de stedelijke context moeten analyseren en de commandant moeten bijstaan met gedetailleerde informatie bij het ontwikkelen van een aanvalsplan.⁷⁰ Het JIPOE-proces bestaat uit vier afzonderlijke en zich herhalende stappen. Dit zijn: het bepalen van het operationele strijdtoneel, het bekijken van de effecten van deze omgeving op de gevechtshandelingen, het evalueren van de vijandige troepenbewegingen en het doorzien van vijandige manoeuvres.⁷¹ Hierbij moeten zowel het luchtruim, de zee, het land en de cyberspace (wanneer van toepassing) in de gaten

⁶⁶ Johnson, *Handbook of Intelligence Studies*, 6.

⁶⁷ Wirtz, 'The American Approach to Intelligence Studies', 36.

⁶⁸ Johnson, *Handbook of Intelligence Studies*, 8.

⁶⁹ Taw en Hoffman, *The Urbanisation of Insurgency*, 25.

⁷⁰ United States Joint Chiefs of Staff, 'Joint Publication 3-06'.

⁷¹ United States Joint Chiefs of Staff, 'Joint Publication 3-06'.

worden gehouden. Ook moet voorafgaand aan de strijd duidelijk worden welke groepen er in de stad leven, wie de leiders zijn en welke groepen een potentieel gevaar kunnen vormen. Deze inlichtingentaken worden doorgaans door een speciaal opgericht gezamenlijk inlichtingencentrum verzorgd.⁷²

Kritiek op de manier waarop het Amerikaanse leger intelligence inzet bij stedelijke oorlogsvoering wordt duidelijk verwoord door inlichtingspecialist Loch Johnson die stelt dat het gebrek aan HUMINT-capaciteiten zeer problematisch is. Hierbij krijgen enkele belangrijke specialismen zoals talenkennis en stedelijkeplanning, die cruciaal zijn voor stedelijke oorlogsvoering, weinig of zelfs helemaal geen geld en aandacht.⁷³ De Amerikaanse inlichtingendiensten zijn nog verregaand gefocust op de traditionele manier van oorlogsvoering, die tot vrij recent bij operaties zoals *Desert Storm* en *Iraqi Freedom* succesvol is gebleken. Om deze reden zijn hervormingen bij het ontwikkelen en toepassen van intelligence onvoldoende doorgevoerd. De noodzakelijke aandacht en aanpassing blijven dus uit. De Amerikaanse internationale-betrekkingenexperts Jennifer Taw en Bruce Hoffman zijn het hier mee eens en stellen dat de Verenigde Staten bij het inzetten van intelligence bij counter-insurgency zowel qua doctrine als qua training tekort komt. De coördinatie en coöperatie bij inlichtingen-operaties, psychologische operaties en civiel-militaire (CIMIC) operaties moeten verbeterd worden.⁷⁴ In een tijdperk waarin oorlogsvoering niet meer tussen staten maar tussen verschillende actoren in onoverzichtelijke terreinen plaatsvindt is het permanent ontwikkelen en financieren van menselijke intelligence van groot belang.

Deze kritiek betekent niet dat menselijke inlichtingen totaal verwaarloosd zijn bij het Amerikaanse leger. Bij stedelijke oorlogsvoering is elke soldaat namelijk in potentie een eigen informatieverzamelaar.⁷⁵ Soldaten patrouilleren, bewaken aanvoerlijnen, bemannen bewakingsposten en houden hiermee de stand van zaken in de gaten. Al deze individuen verzamelen informatie en het is de kunst om al deze puzzelstukjes in te passen in een algeheel beeld van de situatie. Alleen wanneer de communicatie en informatieoverdracht goed verlopen, kan er een accuraat en consistent beeld van de situatie bestaan. Op deze manier kan het leger grip houden op de alsmaar veranderde omstandigheden. De militairen geven daarom informatie die ze waarnemen regelmatig door aan het commandocentrum en krijgen ook weer informatie terug. Dit is een continue interactie tussen de individuele eenheden en de gehele legereenheid.

⁷² United States Joint Chiefs of Staff, 'Joint Publication 3-06'.

⁷³ Peters, 'Our Soldiers, Their Cities'.

⁷⁴ Taw en Hoffman, *The Urbanisation of Insurgency* 25.

⁷⁵ Department of the Army, 'Field Manual 2-91.4. Intelligence Support to Urban Operations' (versie 20 maart 2008) <https://fas.org/irp/doddir/army/fm2-91-4.pdf> (11 december 2015) 65.

Het gaat hierbij voor de militaire eenheden om een cyclus van instructies krijgen, de missie uitvoeren en nabespreken. Hieruit komen inlichtingen en inzicht in de situatie voort.⁷⁶ Deze bron van inlichtingen is dus ook een basis voor menselijke inlichtingen en cruciaal voor het succes van de operatie.

Veel bronnen die zeer bruikbaar zijn voor intelligence zijn vrij toegankelijk, zoals informatie op het internet, landkaarten, mediaberichten en ervaringsdeskundigen en derhalve beginnen inlichtingenfunctionarissen hier dikwijls mee. Daarnaast staan er specifiekere instrumenten ter beschikking voor de analist. Zo helpen satelliet-, vliegtuig en dronebeelden om de locaties van voertuigen, wapensystemen en troepen en hun bewegingen vast te stellen. Ook kan GEOINT worden ingezet om een duidelijk beeld te krijgen van de ruimte-indeling van de stad en belangrijke gebouwen te detecteren. Bovendien kunnen ze idealiter elektronische signalen oppikken om vijandige troepenbewegingen in de gaten te houden. Bij dit alles blijven menselijke bronnen echter onontbeerlijk om al deze gegevens te controleren.⁷⁷ Voor een inlichtingenanalist is het essentieel om verschillende bronnen tot zijn beschikking te hebben om een zo accuraat mogelijk beeld samen te stellen.⁷⁸ Het is dus noodzakelijk om de grote hoeveelheden informatie die binnenkomen te reduceren tot bruikbare intelligence voor de commandant. Op deze manier kan deze het initiatief in de strijd nemen en het inzicht in de gevechten en het terrein behouden.

Intelligence kan dus bij moderne oorlogsvoering van aanzienlijke ondersteunende waarde zijn. Met name bij stedelijke oorlogsvoering is de rol van intelligence, ook op theoretisch vlak, nog vaak onderbelicht en ondergewaardeerd. Het is hoe dan ook noodzakelijk om de commandanten en de lagere officieren in het veld op de hoogte te houden van mogelijke gevaren en ook potentiële kansen. De Amerikaanse manier van het inzetten van intelligence bij stedelijke oorlogsvoering heeft vanaf de val van de Sovjet Unie veel kritiek gehad. Amerikaanse inlichtingenroutines zijn nog onvoldoende aangepast aan oorlogsvoering tegen niet-statelijke actoren in steden. De menselijke inlichtingen zijn onderontwikkeld; zo zijn er maar weinig experts in talen en stadsplanning en zijn capabele informantennetwerken in regio's zoals het Midden-Oosten zo goed als non-existent. Al met al kunnen de Verenigde Staten de technische en personele capaciteiten van opponenten verhoudingsgewijs betrouwbaar inschatten, maar hun intenties doorgaans moeilijker achterhalen. Dit staat in schril contrast met de aanzienlijke financiering en grote omvang van de Amerikaanse inlichtingengemeenschap.

⁷⁶ Department of the Army, 'Field Manual 2-91.4', 65.

⁷⁷ United States Joint Chiefs of Staff, 'Joint Publication 3-06'.

⁷⁸ United States Joint Chiefs of Staff, 'Joint Publication 3-06'.

1.3 DEELCONCLUSIE

De moderne oorlogsvoering is steeds meer in stedelijke gebieden plaats gaan vinden. De toenemende wereldbevolking en hoge urbanisatiegraad zijn de fundamentele drijfveren achter deze tendens. Daarnaast ontwikkelen insurgents constant hun strategie en steden hebben zich bewezen als geschikt strijdveld tegen conventionele legers. De statelijke legers die de opdracht krijgen om stadsguerrilla's te bestrijden, moeten hun inlichtingencapaciteiten beter ontwikkelen en uitbuiten om militair ingrijpen in deze context te verbeteren. De oorlogsvoering in steden is doorgaans zeer mankrachtsintensief en kost daarbij veel levens. Het effectief inzetten van intelligence kan deze kosten verminderen. Het slagveld is gefragmenteerd, zowel horizontaal als verticaal. Opponenten verschuilen zich in ruïnes, gebouwen en tussen de bevolking. Het gevaar van vallen en hinderlagen is constant aanwezig. Deze gevaren roepen om een betere doctrine op het gebied van stedelijke oorlogsvoering. Dit zal later verder worden onderzocht aan de hand van de Fallujah casus.

De Verenigde Staten is nog overwegend op conventionele oorlogsvoering gericht, het hanteert strategieën die tegen statelijke tegenstanders zeer succesvol zijn gebleken. Ook de inlichtingendiensten zijn nog onvoldoende aangepast aan de strijd tegen niet-statelijke actoren die zich tussen de bevolking begeven om machtsverschillen te minimaliseren. Een van de voornaamste punten is dat menselijke inlichtingen meer aandacht moeten krijgen. De intelligence van technische bronnen is bij het Amerikaanse leger uiterst geavanceerd. Het luchtruim wordt doorgaans gedomineerd en door middel van beelden uit satellieten, vliegtuigen en drones kunnen stedelijke vijanden worden getraceerd. Het ontbreekt hierbij echter aan *human intelligence*, om gegevens te verifiëren. In stedelijke oorlogsvoering is elke individuele soldaat een inlichtingenverzamelaar, verbonden met het commandocentrum. Het is aan de inlichtingenanalisten om uit deze complexe informatiestromen een betrouwbaar beeld af te leiden. Dit benadrukt de functie en het belang van intelligence. Nu dat de belangrijkste begrippen besproken zijn kan er dieper op de casus van Fallujah worden ingegaan.

HOOFDSTUK 2: DE STRIJD OM FALLUJAH

Voordat de vier Blackwater-medewerkers eind maart 2004 in Fallujah om het leven kwamen, hadden maar weinig mensen überhaupt van de stad gehoord. Het was dan ook een afgelegen provinciestad met beperkte strategische importantie. Er waren immers tientallen steden in Irak met werkeloze en gefrustreerde bevolkingen. De beelden van de brute lynchpartij brachten echter verandering in deze obscuriteit. De twee belegeringen van de stad in de loop van 2004, die door sommige analisten als één conflict worden gezien, maakten de stad tot een toonbeeld van de confrontatie tussen de Iraakse insurgency en de coalitie onder aanvoering van de Verenigde Staten. Gedurende bijna een jaar kreeg Fallujah wereldwijd buitengewoon veel media-aandacht. De gebeurtenissen in de stad kregen een wezenlijke betekenis.

Ondanks de relatieve onbekendheid in het Westen heeft Fallujah een aanzienlijke rol gespeeld in de Iraakse geschiedenis sinds de definitieve val van het Osmaanse Rijk ten tijde van de Eerste Wereldoorlog. In 1920 schoot een Iraakees in Fallujah een Britse officier neer waarna er een nationale opstand tegen de Britse aanwezigheid in het land uitbrak. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog werd er door Britse troepen hevig gevochten om de stad.⁷⁹ Vanaf de jaren zeventig, toen de Arabische socialistische Ba'ath-partij aan de macht kwam in Irak, groeide de stad enerzijds uit tot een steunpilaar van de macht van Saddam Hoessein, maar behield de stad anderzijds ook zijn opstandigheid. Militair-historicus Thomas Ricks schat dat er ongeveer veertigduizend mensen in de stad woonden die voorheen werkzaam waren voor de Ba'ath-partij.⁸⁰ Deze waren veelal werkloos geworden door de opheffing van de partij en de demobilisatie van het leger en mede daardoor een rekruteringsbasis voor milities. Net als andere voorname Iraakse steden zoals Mosul, Samarra, Ramadi en Najaf liet Fallujah in de eerste fase van de Irakoorlog zien dat de militair superieure coalitietroepenmacht de grootste moeite had met het beheersen van stedelijke gebieden.⁸¹ In al deze steden bevonden zich elementen van de Iraakse insurgency, die zeer gefragmenteerd was, maar de onafhankelijke fracties en partijen werkten wel degelijk met elkaar samen.

Voor militair-historici is het verschil in aanpak tussen de klassieke Griekse cultuurgerichte historicus Herodotus en de militairgerichte geschiedschrijver Thucydides tot op de dag van vandaag aan de orde. Over Fallujah zijn een reeks boeken verschenen die zijn

⁷⁹ M. Carr, 'The Barbarians of Fallujah', *Race & Class* 50, No. 1 (2008) 21-36, 26.

⁸⁰ Ricks, *Fiasco*, 139.

⁸¹ Evans, *City Without Joy*, 17.

geschreven door militairen, die hun militaire perspectief doorgaans sterk behouden. Er is daarentegen een gebrek aan publicaties vanuit historische hoek. Het is dus van belang om een goede balans te vinden tussen de culturele en politieke aspecten van deze geschiedenis. De Verenigde Staten is vaak bekritiseerd omdat het te weinig inzicht had in de politieke en culturele werking van Irak voordat het daar binnenviel. Daarom zal eerst verder worden ingegaan op de onvrede in de stad en de opstand in Fallujah, waarna de twee confrontaties om de controle over de stad verder worden uitgewerkt. Op deze manier kan het inzicht in de casus worden vergroot en van context worden voorzien, waardoor uiteindelijk duidelijker kan worden gericht op de functie en het effect van Amerikaanse intelligence bij de inname van Fallujah.

2.1 DE DYNAMIEK VAN DE IRAAKSE INSURGENCY

Fallujah kende in de twintigste eeuw een geschiedenis die tumultueus en opstandig was. De stad heeft veel strijd gekend en altijd een bepaalde hang naar onafhankelijkheid gehad. Fallujah heeft, in een eeuw waarin het uitgroeide van klein provinciestedje tot geïndustrialiseerde stad, aanvaringen gehad met de Turkse, Britse en Iraakse machthebbers van Irak. Voor deze sterke onafhankelijkheid en opstandigheid zijn meerdere verklaringen aan te dragen, maar de geografische ligging is daar zeker een van. Terrein is van belang voor de eigenheid en opstandigheid van bevolkingen. De Anbarprovincie is namelijk grotendeels onbewoonbaar en zo goed als alle steden en dorpen bevinden zich aan de oevers van de Eufraat. Ondanks het feit dat de afstand tot Bagdad gering is, heeft de uitwerking van het terrein effect op de stadsbewoners. De bevolking van deze gebieden bestaat daarnaast overwegend uit soennieten, die in Irak een minderheid zijn, maar in de gehele islamitische wereld veruit de grootste religieuze groep vormen.

Journalist Dexter Filkins schat in zijn boek *The Forever War* dat ten tijde van de eerste fase van de Irakoerlog plusminus 98 procent van de Anbarprovincie uit soennitische Arabieren betond.⁸² De soennieten en sjiieten zijn in feite grote overkoepelende takken die zelf uit kleinere groepen zoals stammen, clans en religieuze leiders bestaan. Toch was het religieuze verschil tussen de soennieten in Anbar en de sjiieten in het zuiden en oosten van Irak beduidend. Het was immers politiek geladen. De om en nabij vijf miljoen soennieten hadden hun eeuwenoude macht over de ruim twintig miljoen sjiieten en koerden verloren.⁸³ Hierdoor waren plotsklaps

⁸² D. Filkins, *The Forever War* (New York 2008) 309.

⁸³ West, *No True Glory*, 10.

een groot aantal politici en militairen, maar ook burgers, geestelijken en stamleden, onzeker over hun sociale positie en hun toekomst. Saddam Hoessein gebruikte per slot van rekening met name soennitische ondergeschikten om zijn macht te behouden. Dus de geografische ligging en religieuze samenstelling speelden onmiskenbaar een rol in de opstandigheid van de stad in 2004. Op de oorzaken van de sterkte van de insurgency in Fallujah moet echter verder worden ingegaan. Het is relevant om de situatie rond de twee belegeringen en de dynamiek van de opstand beter te doorgronden.

Fallujah bevindt zich in de zogeheten ‘soennitische driehoek’. Dit is een relatief dichtbevolkt gebied in Irak waar de soennieten in de meerderheid zijn. De naam heeft het gebied van de Amerikanen gekregen om reden dat de opstandige soennieten funest waren voor de stabiliteit van het land. Doordat de regio zo dodelijk was, droeg ze ook wel de naam ‘driehoek des doods’. Het gebied zou evenwel uitgroeien tot het hart van de insurgency. Er liggen naast Fallujah ook andere grote steden, zoals Bagdad, Ramadi, Samara en Tikrit. De hoekpunten van deze denkbeeldige driehoek liggen bij Ramadi in het westen, Bagdad in het oosten en Tikrit in het noorden.⁸⁴ De afstand tussen deze steden is telkens ongeveer tweehonderd kilometer.⁸⁵ Grote delen van deze driehoek liggen in de Anbarprovincie, die tijdens de eerste fase van de Irakoorlog dan ook de dodelijkste provincie voor coalitietroepen was. Binnen deze driehoek hadden vanaf de val van het regime voornamelijk stamhoofden en religieuze leiders de macht in handen. Maar ook tijdens het bewind van Saddam Hoessein hadden stammen al veel invloed. In de Anbarprovincie behoren de meeste inwoners tot de zogeheten Dulaimstam, die behoorlijk machtig was en een geschiedenis had van ongehoorzaamheid tegen de autoriteiten.⁸⁶

Het belang van stammen, zoals de eerdergenoemde Dulaimstam, moet niet onderschat worden. Stamhoofden spelen al honderden jaren een cruciale rol in de Irakese politiek. Stamleden dragen al vele generaties wapens en hebben een bepaalde drang naar autonomie. Het is een traditionele manier van macht die soms in aanvaring komt met de moderne staat die in de twintigste eeuw in Irak zijn intrede deed. Onder president Saddam Hoessein, en in zekere zin ook al onder zijn voorganger Ahmad Hassan al-Bakr, kregen bepaalde soennitische stamhoofden wapens, land, geld en meer zeggenschap over hun stam, in ruil voor loyaliteit aan het regime.⁸⁷ Hierbij moet wel worden aangetekend dat Saddam Hoessein uitkeek dat hij niet

⁸⁴ P. Graham, ‘Beyond Fallujah: a Year With the Iraqi Resistance’, *Harper’s Magazine* (versie 1 juni 2004) <https://www.highbeam.com/doc/1G1-117424453.html> (10 december 2015).

⁸⁵ Camp, *Operation Phantom Fury*, 11.

⁸⁶ Camp, *Operation Phantom Fury*, 11.

⁸⁷ A. Baram, ‘The Iraqi Tribes and the Post-Saddam System’, The Brookings Institution (versie 8 juli 2003), http://www.brookings.edu/papers/2003/0708iraq_baram.aspx (10 december 2015).

te veel macht aan de stamhoofden gaf om het op te kunnen nemen tegen de staat, om deze reden werden zware wapens zoals pantservoertuigen, tanks, vliegtuigen en zwaar geschut verboden voor stammen.⁸⁸ De dictatoriale staat van Saddam Hoessein had dus geen totaal monopolie op geweld, maar poogde wel de teugels in handen te houden door de macht van de stamhoofden ofwel sjeiks te beperken. Desondanks wist Saddam Hoessein maar al te goed dat stammen en hun netwerken essentieel waren om de bevolking van Irak te beheersen. De coalitie kon hier een waardevolle les uit leren: om Irak enigszins te stabiliseren moest contact worden gelegd met de sjeiks en moesten de netwerken van stammen worden ingezet.⁸⁹

De geografisch ligging van Fallujah in de Anbarprovincie was niet alleen ideaal voor de opstandelingen omdat het een afgelegen gebied was en de bevolking voornamelijk door stammen en gefrustreerde soennitische religieuze leiders werd geleid, maar ook aangezien het goed was aangesloten op enkele belangrijke smokkelroutes. Niet alleen konden buitenlandse strijders op deze manier richting Fallujah trekken en was er tevens geen gebrek aan wapens, maar wanneer dat nodig mocht zijn, konden opstandelingen naar het buitenland uitwijken.⁹⁰ Voor een succesvolle opstand is een toevluchtsoord waar kan worden gehegroepeerd dan ook zeer bruikbaar. In het verleden was de zijderoute een van de belangrijkste handelsroutes van de wereld en van levensbelang voor Fallujah. Tegenwoordig is deze commerciële route vervangen door de grote snelweg nummer tien, die Saudi-Arabië met Syrië en Turkije verbindt en Bagdad met Jordanië. Fallujah was een marktstad waar zowel op legale als illegale wijze producten werden verhandeld. Handelaren, dealers, smokkelaars en dieven staken al eeuwenlang de woestijn over richting Syrië, Jordanië en Saudi-Arabië. Deze smokkelroutes en handelsnetwerken waren van aanzienlijk belang voor de opstand in Fallujah.

Bij het analyseren van de insurgency in de eerste fase van de Irakoorlog wordt door veel specialisten op een aantal centrale elementen gewezen. Ten eerste zijn dit de Ba'athisten; dit zijn ambtenaren, paramilitairen en officieren van het voormalige regime die de strijd voortzetten. Het tweede element omvat de nationalist en patriotten die om diverse, zowel religieuze als seculiere redenen, de aanwezigheid van het coalitieleger niet tolereerden en daarom de wapens oppakten. De derde groep die doorgaans wordt geduid, bestaat uit salafisten die geloven in de absolute macht van God en op deze basis menselijke wetten niet erkennen en zodoende ook de coalitie tegenwerkten. Hierbij besteedt de literatuur het meeste aandacht aan de autochtone salafisten en de buitenlanders die richting conflictgebieden zoals Irak trekken om

⁸⁸ Baram, 'The Iraqi Tribes and the Post-Saddam System'.

⁸⁹ M. Eisenstadt, 'Iraq. Tribal Engagement, Lessons Learned', *Military Review* 5 (2007) 16-31, 29.

⁹⁰ Hendren, 'Ex-Baathists Play Crucial Insurgent Role, U.S. Says'.

jihad te voeren. De vierde groep bestaat uit stammen, die om meerdere redenen ontevreden waren over de val van het regime of juist gebruikmaakten van het machtsvacuüm. De vijfde en laatste groep bestaat vervolgens uit de bandieten, criminelen en smokkelaars die een rol van betekenis vervulden in de opstand.⁹¹ Bij de val van zijn regime had Saddam Hoessein namelijk een flink aantal gevangenen vrijgelaten om de stabiliteit verder te ondermijnen en hiermee de coalitie tegen te werken. Deze criminelen poogden de chaos te exploiteren voor hun eigen gewin. Uiteindelijk zouden velen van hen zich aansluiten bij militias, criminele organisaties en terroristische cellen in de regio. Wel is er discussie over het relatieve belang van de verschillende partijen en stammen. Geestelijken, sjeiks en terroristen lijken echter de kern te hebben gevormd.

De revolte in Irak was zodoende absoluut niet gebaseerd op een gecentraliseerde entiteit maar een gefragmenteerde samenstelling van een aantal onafhankelijk elementen en partijen met een gezamenlijke opponent. Ook in de strijd om Fallujah zal duidelijk worden dat deze verdeeldheid kenmerkend was voor het gewapende verzet. Historicus en Midden-Oostenspecialist Amatzia Baram stelt dat de aanhangers van Saddam irrelevant waren, en dat ook de buitenlandse strijders naar verhouding insignificant waren, maar dat het daarentegen de clans en geestelijke gezagsdragers waren die de kern van de insurgency in Irak vormden.⁹² Het was dus in zijn opvatting een opstand van stammen die door soennitische religieuze leiders werd gecontroleerd. Toch kunnen de Ba'athisten, criminelen en zogenaamde *die hard* terroristen niet zomaar buiten beeld worden gelaten. Aangezien het leger van Saddam Hoessein in 2003 al werd gedemobiliseerd en de Anbarprovincie relatief met rust werd gelaten bij de invasie, konden hier veel (oud-)militairen en ook inlichtingenfunctionarissen redelijk makkelijk opgaan in de insurgency. In de eerste fase van de Irakoerlog focuste de Amerikanen en Britten dan ook sterk op deze Ba'athisten, waarvan enkele oud-partijleiders aanvallen op coalitietroepen zouden hebben gefinancierd en georganiseerd.⁹³ Militair-historicus Kenneth Estes wijst daarbij op de brede steun van de bevolking in de Anbarprovincie voor voormalige elementen van het regime.⁹⁴ Desalniettemin onderschatte de coalitie het gevaar in Fallujah voordat de eerste grote confrontatie plaatsvond.

Al deze verschillende actoren konden gebruikmaken van een diepgewortelde afkeer van buitenlandse inmenging, en soms met goede reden. Fallujah kent namelijk een geschiedenis van

⁹¹ Hashim, *Iraq's Sunny Insurgency*, 17-20.

⁹² Baram, 'The Iraqi Tribes and the Post-Saddam System'.

⁹³ J. Hendren, 'Ex-Baathists Play Crucial Insurgent Role, U.S. Says', (versie 11 januari 2005).

⁹⁴ Estes, *The Second Al-Fallujah Battle*, 9.

gewelddadigheden die zich in en rond de stad hebben afgespeeld, waardoor antiwesterse gevoelens alom in de stad aanwezig waren al voor de invasie. Er is al gewezen op de opstand van 1914 in de stad, hierbij kwamen bij benadering tienduizend Irakezen en duizend Britse soldaten om het leven.⁹⁵ In 1991, tijdens de Eerste Golfoorlog, viel er per ongeluk een Britse bom op de markt in Fallujah waardoor ongeveer tweehonderd burgers om het leven kwamen en enkele honderden gewond raakten.⁹⁶ Over het precieze aantal slachtoffers is echter geen consensus want Ballard schat het slachtofferaantal aanzienlijk lager in op honderd.⁹⁷ Maar dit is niet van wezenlijk belang voor de uitwerking van het drama op de lokale publieke opinie. Er waren ook in 2003 ongeregelde incidenten in Fallujah. Op 28 april, vijf dagen nadat coalitietroepen de stad binnentrokken, schoten Amerikaanse militairen op een lokale menigte. Een groep van ongeveer tweehonderd inwoners was bijeengekomen om hun onvrede over de Amerikaanse aanwezigheid duidelijk te maken. Zeventien doden en tientallen gewonden waren het gevolg.⁹⁸ Het Amerikaanse leger maakte meteen bekend dat de militairen alleen schoten omdat ze onder vuur waren genomen vanuit de menigte. Maar onafhankelijk onderzoek van Human Rights Watch kon hier geen enkel bewijs voor vinden.⁹⁹ Door dergelijke incidenten raakte de grotendeels werkeloze bevolking van de stad verder gefrustreerd en deze onvrede konden lokale terroristen, geestelijken, stamhoofden en politici exploiteren voor hun eigen doeleinden.

In de opstand in Fallujah is in grote lijnen een overgang zichtbaar van een voortzetting van de strijd door Ba'athisten en elementen van het opgeheven leger van Saddam Hoessein tot en met de Eerste Slag om Fallujah in april 2004, naar een meer gemengde opstand na de strijd, waarbij terroristen en salafisten een centralere rol speelden. De stamhoofden en milities van de lokale bevolking speelden een constanter rol. Eigenlijk bestond de dreiging in Irak dus uit een wijds netwerk van insurgents, terroristen, extremisten, criminelen en stammen met elk hun eigen agenda.¹⁰⁰ Het was een door de omstandigheden afgedwongen samenwerking tegen een gezamenlijke tegenstander. Toch waren er bij de Tweede Slag om Fallujah in november en december 2004 aanzienlijk meer buitenlandse strijders aanwezig dan in april. In de maanden na het staakt-het-vuren in april stroomden er honderden buitenlandse strijders de stad binnen, niet

⁹⁵ Ballard, *Fighting For Fallujah*, 3.

⁹⁶ Carr, 'The Barbarians of Fallujah', 26.

⁹⁷ Ballard, *Fighting For Fallujah*, 3.

⁹⁸ Human Right Watch, 'Iraq. U.S. Should Investigate al-Falluja' (versie 17 juni 2003)

<http://www.hrw.org/news/2003/06/16/iraq-us-should-investigate-al-falluja> (28 december 2014).

⁹⁹ Human Right Watch, 'Iraq. U.S. Should Investigate al-Falluja'.

¹⁰⁰ F. Sattler en D.H. Wilson, 'Operation Al Fajr. Dousing the Bright Ember of the Insurgency (versie juli 2005) <https://www.mca-marines.org/gazette/operation-al-fajr> (7 december 2015).

alleen vanuit landen in de regio zoals Syrië en Saoedi-Arabië, maar vanuit de hele wereld.¹⁰¹ Deze strijders waren bereid om het op te nemen tegen de Verenigde Staten en de rest van het Westen en waren niet bang om hun leven hiervoor op het spel te zetten. Er is derhalve een overgang zichtbaar van een opstand bestaande uit voornamelijk legerelementen, gesteund door stammen, criminelen en nationalisten in april tot de ontwikkeling van een gemengde insurgency in de daaropvolgende maanden.

De realisatie van een samenwerkingsverband tussen Ba'athisten en islamitische terroristen is op het eerste gezicht merkwaardig, aangezien deze actoren al vele jaren vijanden van elkaar waren en ideologisch ver van elkaar verwijderd waren. Desalniettemin was in de maanden na de eerste confrontatie de noodzaak tot samenwerking groot en bleek de coalitie een belangrijkere tegenstander voor deze actoren dan de onderlinge strijd. Zo kon het zijn dat voormalige elementen van het regime en extremisten die uit waren op een kalifaat samen gingen werken.¹⁰² In de stad wist vooral de Iraakse tak van al-Qaida in de loop van 2004 zijn machtsbasis te verstevigen. De oprichter van deze tak van de terroristische organisatie, Abu Mousab al-Zarqawi, is dan ook vaker in de stad gesignaleerd.¹⁰³ Er werden door voormalige bestuurders in Fallujah premies uitbetaald aan mensen die bereid waren om aanslagen te plegen tegen de coalitie of de nieuwe regering.¹⁰⁴ In deze stad, waar werkloosheid en antiwesterse gevoelens veelvoudig aanwezig waren, was dit een succesvolle strategie. De stad bleek een doemscenario voor de coalitie, de bevolking was niet te controleren en de stad en zijn omgeving waren zeer dodelijk. Daarnaast maakten opstandelingen autobommen in de stad en konden bekende terroristen relatief veilig over straat gaan. Na een dik half jaar kon de coalitie niet meer om deze nieuwe insurgency heen en moest het overgaan op een nieuwe belegering van de stad. In de Verenigde Staten kwamen de congresverkiezingen van begin 2005 eraan en daarom was dit een politiek gezien goed moment om de opstandige steden in de soennitische driehoek duidelijk te maken wat er zou gebeuren als de macht van de coalitie niet werd geaccepteerd.¹⁰⁵

Fallujah bestaat hoofdzakelijk uit zandkleurige appartementen en ommuurde huizen.¹⁰⁶ De smalle straatjes en verlaten industriegebieden vormden een complex operatieterrein voor militairen en was dientengevolge buitengewoon geschikt voor de opstandelingen. Hierop zal in het komende deel van het betoog verder worden ingegaan. Ten gevolge van de vele incidenten

¹⁰¹ West, *No True Glory*, 247.

¹⁰² D.D. Jessee, 'Tactical Means, Strategic Ends. Al Qaeda's Use of Denial and Deception', *Terrorism and Political Violence* vol. 18 (2006) 367-388, 368.

¹⁰³ Ballard, *Fighting For Fallujah*, 41.

¹⁰⁴ Hoffman, B. 'Insurgency and Counterinsurgency in Iraq' *RAND Corporation* (2004) 12.

¹⁰⁵ Ricks, *Fiasco*, 398.

¹⁰⁶ Graham, 'Beyond Fallujah'.

en aanvaringen met Westerse machten door de eeuwen heen, en met name in de twintig jaar die vooraf gingen aan de twee confrontaties in 2004, kon de stad uitgroeien tot een bastion van de Iraakse opstandelingen. Vaak is gefocust op de rol van de Ba'athisten en terroristen, maar de sjeiks en imams waren net zo belangrijk bij het controleren van de stad en het tot tweemaal toe mobiliseren van een opstandige troepenmacht.

Nu de dynamiek van de insurgency in Fallujah is besproken kan verder worden gegaan met een beschrijving van de twee militaire confrontaties en met name operatie Phantom Fury. Daar zal immers in de analyse van de functie van intelligence bij militaire operaties in het laatste hoofdstuk nader op worden ingegaan. Dit is belangrijk voor het formuleren van een antwoord op de vraag in hoeverre intelligence heeft bijgedragen aan de succesvolle inname van Fallujah.

2.2 EEN RECONSTRUCTIE VAN HET STRIJDTONEEL

Op 1 april beloofde brigadegeneraal Mark Kimmitt, de woordvoerder van de coalitie, dat Fallujah op een overweldigende en zorgvuldige manier zou worden ingenomen.¹⁰⁷ De militairen en politici die Fallujah niet belangrijker wilden maken dan dat het was, moesten het afleggen tegen de voorstanders van een agressieve en onmiddellijke reactie op de vernederende moord op de Blackwater-medewerkers. Daarnaast was er rond Fallujah al weken lang een toename in aanvallen op coalitietroepen zichtbaar en op 31 maart werden vijf Amerikaanse militairen dicht bij de stad gedood.¹⁰⁸ De stad mocht niet verder buiten de invloedssfeer van de Amerikanen en Britten en de nieuwe regering in Bagdad terechtkomen. De militaire aanwezigheid van de coalitie in Fallujah was een maand daarvoor beëindigd, maar het totale verlies van controle kon de coalitie niet accepteren.

De opdracht was daarom duidelijk: ten eerste moest de stad terug in handen komen van de nieuwe Iraakse regering, ten tweede moesten de daders van de bloederige lynchpartij worden berecht. Op strategisch en operationeel niveau was er daarentegen veel onduidelijkheid. Vragen over militaire doelstellingen en een precieze aanpak bleven onbeantwoord. De voorbereidingstijd was daarnaast van bijzonder korte duur omdat de Amerikaanse besluitvormers een prompte reactie eisten op de provocaties. Op 31 maart vond de moord op de Blackwater-medewerkers plaats en vijf dagen later stond er al een legermacht klaar om de stad binnen te vallen. In de tussentijd was op 2 april de stad omsingeld en werd de bevolking

¹⁰⁷ West, *No True Glory*, 73.

¹⁰⁸ Ballard, *Fighting For Fallujah*, 12.

gevraagd om de stad te verlaten, om burgerslachtoffers te minimaliseren. Vanwege de korte periode van voorbereiding waren er nog grote aantallen burgers in de stad aanwezig toen de coalitie de aanval opende. Tevens gingen soennitische rebellen in andere steden in Anbar in de tegenaanval en vooral in Ramadi werd zwaar gevochten.¹⁰⁹ Daarnaast vond gelijktijdig in het sjiitische zuiden van Irak een grote opstand plaats onder leiding van geestelijk leider Moqtada al Sadr. Zodoende moest de coalitie dus zijn aandacht en troepenmacht verdelen.

De kern van de stadsguerrilla bestond uit een twintigtal lokale commandanten, gesteund door ongeveer zeshonderd getrainde strijders en nog eens duizend rekruten, die geloofden dat ze de coalitie een aanzienlijke klap konden toedienen. Hierbij werd gehoopt op een scenario zoals het Tet Offensief in Vietnam of Mogadishu in Somalië. In deze iconische confrontaties wist het Amerikaanse leger immers de regie niet te behouden. Een soortgelijke uitkomst kon de positie van de soennitische opstandelingen versterken. De belangrijkste wapens die deze insurgents hanteerden waren AK-47 mitrailleurs en raketwerpers.¹¹⁰ Deze wapens waren massaal in gebruik in de stad. Bovendien zette de opstandelingen sluipschutters en mortierteams in om de coalitietroepen te bestoken. Na de inval op 5 april werd het al direct duidelijk dat de guerrilla's in kleine groepjes vochten en dat er geen echte militaire hiërarchie was, wel trokken de strijdgroepen zich samen rondom invloedrijke figuren en strategische gebouwen. Hierbij kozen ze veelal moskeeën als uitvalsbases omdat ze voorzagen dat het bespelen van de publieke opinie cruciaal zou zijn voor het winnen van de slag.¹¹¹ Hiermee was de eerste confrontatie in Fallujah dan ook net zo zeer een informatieslag als een daadwerkelijke militaire krachtmeting.

De in Fallujah aanwezige Arabische mediateams van nieuwszenders al-Jazeera en al-Arabiya verzorgden tijdens de confrontatie nauwkeurige berichtgeving.¹¹² Daarom had de coalitie nauwelijks controle over het mediabeeld van de strijd. Het verhaal dat er onacceptabel veel burgerslachtoffers vielen in Fallujah werd door veel nieuwszenders overgenomen.¹¹³ Daarbij konden de Arabische nieuwszenders, die een bepaalde mate van verbroedering voelden met de lokale bevolking, de strijd afbeelden als een buitengewoon bloederige confrontatie. Geruchten over het gebruik van clusterbommen waren evenwel hardnekkig. Bovendien werd op 13 april een moskee vernietigd door middel van een luchtaanval, waardoor de ophef in de Arabische wereld verder toenam.¹¹⁴ De coalitietroepen stuitten al met al vanaf het begin van de

¹⁰⁹ Ballard, *Fighting For Fallujah*, 16.

¹¹⁰ West, *No True Glory*, 78.

¹¹¹ Ballard, *Fighting For Fallujah*, 57.

¹¹² Camp, *Operation Phantom Fury*, 59.

¹¹³ West, *No True Glory*, 104.

¹¹⁴ Camp, *Operation Phantom Fury*, 74

belegering op zwaar verzet en vorderden minder snel dan gepland. De politieke druk op de coalitie werd te groot om de militaire operatie voort te zetten. Ten slotte kozen de Irakese machthebbers er dan ook voor om het lokale militaire commando over te dragen aan generaal Muhammad Latif (een voormalig Ba'ath-kopstuk) en zijn nieuwgevormde Fallujah Brigade.¹¹⁵

Het 'succesvol' verdedigen van de stad in de Eerste Slag om Fallujah en de opstand van Muqtada Al Sadr versterkten de gewapende opstand tegen de coalitie significant. Veel Irakezen zagen dit verzet als een manier om hun verloren nationale trots te herstellen.¹¹⁶ Daarnaast liep een aanzienlijk deel van de leden van de Fallujah Brigade over naar de insurgency.¹¹⁷ Zoals al eerder is aangegeven, trokken er in de maanden na de confrontatie honderden mensen naar Fallujah om zich aan te sluiten bij dit gewapende verzet. Hieronder bevonden zich ook veel buitenlandse strijders. De Fallujah Brigade had maar kleine delen van de stad onder controle, terwijl terroristen, imams en sjeiks grote delen beheersten. Van de aanwezige Al Qaida-leden konden de insurgents tactieken leren, zoals het belang van provocatie en intimidatie, maar ook het uitrekken van de strijd en het uitputten van hun statelijke tegenstanders.¹¹⁸ Vanuit de stad werden - in het verlengde van deze guerrillamethoden - aanvallen uitgevoerd en terroristische aanslagen gefinancierd. In de stad poogden centrale figuren van de insurgency zoals Abdullah Janabi, Omar Hadid en Zarqawi om een begin te maken met de oprichting van een soennitische schaduwstaat.¹¹⁹ Hierbij gingen ze onverwijld over op het fortificeren van de stad en het prepareren van de verdediging tegen een nieuwe belegering door de coalitie.

Terwijl de opstandelingen in Fallujah zich aan het voorbereiden waren op een nieuwe krachtmeting werd het ook bij de coalitie al snel duidelijk dat de Fallujah Brigade geen langetermijnoplossing was. De brigade had geen controle over de stad en daarbij liepen veel leden over naar opstandige fracties. Op den duur zou een nieuwe belegering noodzakelijk zijn om de staatsmacht te herstellen. Er waren voor de coalitie drie doorslaggevende zaken fout gegaan bij de eerste grote confrontatie. Ten eerste was de voorbereidingstijd te kort waardoor informatie over de tegenstander gebrekkig was en er nog relatief veel lokale bevolking aanwezig was. Ten tweede waren te weinig manschappen beschikbaar om de stad in handen te krijgen. En ten derde was er veel te weinig controle over de media en dus over het narratief dat over de belegering de wereld in werd gezonden. Daarnaast kan ook nog worden gewezen op de politieke onwil van

¹¹⁵ Estes, *The Second Al-Fallujah Battle*, 54.

¹¹⁶ International Crisis Group, 'In Their Own Words. Reading the Iraqi Insurgency', *Middle East Report* 50 (2006) 9.

¹¹⁷ S. Bowman, 'Iraq. U.S. Military Operations and Costs' *CRS Report to Congress* (2004).

¹¹⁸ Kilcullen, *The Accidental Guerrilla*, 12.

¹¹⁹ Ballard, *Fighting For Fallujah*, 37.

hoge Iraakse machthebbers en de politieke blunders van de Amerikanen. President Bush betrok zijn bondgenoten namelijk onvoldoende bij het besluit om de stad in te nemen.

De planners en strategen van de Verenigde Staten en de coalitie in zijn geheel waren echter bereid om te leren van deze fouten. Bovendien had het conflict laten zien dat de insurgents uiterst flexibel, drukbestendig en capabel waren in de strijd en dat ze tevens in staat waren om zich aan te passen aan de omstandigheden.¹²⁰ Dit moest worden opgenomen in het nieuwe strijdplan.

In het najaar van 2004 had de coalitie zo drie kerntaken bij het prepareren van een nieuwe belegering van en aanval op Fallujah. Ten eerste moest de bevolking zoveel mogelijk de stad verlaten, ten tweede moesten de benodigde middelen worden vergaard en ten derde moesten accurate inlichtingen worden verzameld om een passend aanvalsplan op te zetten. In de eerste confrontatie was namelijk duidelijk naar voren gekomen dat de internationale media een aanzienlijke rol speelden en dat de lokale bevolking derhalve zo min mogelijk ‘in de weg’ moest lopen. Daarnaast vielen opstandelingen gedurende operatie Vigilant Resolve gericht bevoorradingslijnen van de coalitie aan.¹²¹ Om te voorkomen dat de troepen wederom met te weinig materieel en ondersteuning zouden moeten werken, werden ditmaal meer dan genoeg voorraden zoals voedsel, brandstof, wapens en ammunitie, opgeslagen ten zuiden van de stad. Het verstoren van bevoorradingslijnen kon fatale gevolgen hebben en om dit te voorkomen lieten militaire planners een zogeheten ‘ijzeren berg’ van voorraden opwerpen.¹²²

In de twee maanden voor de aanval werd het strijdtoneel in kaart gebracht en ‘vormgegeven’. Met de term *preparing and shaping the battlefield* bedoelen militairen dat de omstandigheden zo goed mogelijk moeten worden ingeschat en ingezet om operaties zo efficiënt mogelijk te laten verlopen. Het verzamelen van inlichtingen was hiervoor van aanzienlijk belang. Speciale troepen opereerden in de buurt van de stad om doelwitten vast te leggen.¹²³ De missies die zij uitvoerden waren zowel bedoeld om inlichtingen te verzamelen als ook de vijand te misleiden. Zo voerde de Amerikaanse Eerste Mariniers Divisie enkele kleine aanvallen uit aan de zuid- en oostkant van de stad om insurgents te misleiden over de richting van de hoofdaanval. Tegelijkertijd wisten de mariniers bij deze operaties belangrijke inlichtingen te verzamelen over vijandige posities die bij de hoofdaanval goed van pas zouden komen.¹²⁴ Daarbij wisten inlichtingenfunctionarissen in sommige gevallen ook informatie in te

¹²⁰ Ballard, *Fighting For Fallujah*, 23.

¹²¹ Ricks, *Fiasco*, 399.

¹²² Sattler en Wilson, ‘Operation Al Fajr’.

¹²³ Sattler en Wilson, ‘Operation Al Fajr’.

¹²⁴ Sattler en Wilson, ‘Operation Al Fajr’.

winnen door gevangen insurgents te laten ondervragen.¹²⁵ Op basis hiervan ontstond een beeld van de stad en de capaciteiten van de stadsguerrilla.

Op deze manier werd duidelijk dat de opstandelingen in Fallujah inderdaad een aanval voorzagen. 306 versterkte posities werden door middel van inlichtingenoperaties geïdentificeerd voorafgaand aan de aanval.¹²⁶ Woonhuizen waren omgebouwd tot bunkers, bommen en mijnen waren geplaatst en blokkades opgeworpen. Ook waren op zijn minst 33 moskeeën in Fallujah in gebruik genomen door opstandelingen als wapendepots, operatiebases en gevangenis.¹²⁷ Inlichtingen gingen ervan uit dat er ongeveer drie- a vierduizend opstandelingen in de stad aanwezig waren.¹²⁸ Wanneer en vanaf welke kant de aanval plaats zou vinden, was echter voor de opstandelingen niet duidelijk. Ten gevolge van het aanleggen van de ijzeren berg ten zuiden van de stad en de schijnaanvallen waren de meeste defensieve posities van de rebellen op het zuiden van de stad gericht. Om die reden besloten planners dat een aanval vanuit het noorden een groot verrassingseffect zou hebben.

De laatste handeling voordat de aanval kon beginnen, was het afsluiten van de stad. Voordat dit zou gebeuren, werd de bevolking duidelijk gemaakt dat een nieuwe aanval plaats zou vinden en daarom werd zij verzocht de stad te verlaten. Ballard schat dat er uiteindelijk minder dan twintigduizend burgers overbleven in de stad.¹²⁹ Auteurs John Sattler en Daniel Wilson schatten het aantal aanzienlijk lager in met vijfhonderd burgers.¹³⁰ Het aantal lag in ieder geval een stuk lager dan bij de eerste confrontatie. Dit maakte het opereren in de stedelijke omgeving een stuk eenvoudiger. Een deel van de insurgents en een aanzienlijk deel van hun leiders waren met de bevolking mee de stad ontvlucht. Gedeeltelijk om de strijd in andere steden en dorpen voort te zetten.¹³¹ Het was immers in voorgaande conflicten duidelijk geworden dat de coalitie er moeite mee had om haar aandacht te verdelen. De achtergebleven insurgents waren bereid om tot de dood te vechten. Een conventionele intensieve strijd tegen de coalitie kon verder bijdragen aan het opstoken van de soennitische ontevredenheid. Maar nu de bevolking grotendeels uit de stad was vertrokken en Fallujah hermetisch was afgesloten met een cordon kon de daadwerkelijke aanval beginnen.

¹²⁵ Sattler en Wilson, 'Operation Al Fajr'.

¹²⁶ Sattler en Wilson, 'Operation Al Fajr'.

¹²⁷ Sattler en Wilson, 'Operation Al Fajr'.

¹²⁸ T. Karon, 'The Grim Calculations of Retaking Fallujah' (versie 8 november 2004) <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,768590,00.html> (12 januari 2015).

¹²⁹ Ballard, *Fighting For Fallujah*, 60.

¹³⁰ Sattler en Wilson, 'Operation Al Fajr'.

¹³¹ A.S. Hashim, *Insurgency and Counter-Insurgency in Iraq* (New York 2006) 46.

Op 8 november begonnen zesduizend Amerikaanse mariniers, 1500 landmachtmilitairen en tweeduizend Iraakse militairen aan de aanval. Hierbij waren 850 Britse Black Watch militairen verantwoordelijk voor het afsluiten en bewaken van de stad.¹³² Samen met de marine, die ten dele vanaf een vliegdekschip opereerde, en de luchtmacht, bestond de aanvalsmacht uit ongeveer twaalfduizend man.¹³³ De tweede fase van operatie Al Fajr was hiermee van start gegaan. Bovendien vervulden nog eens tweeduizend man ondersteunende taken tijdens de operaties.¹³⁴ Ook waren er 91 journalisten aanwezig bij de militaire acties, die in grote mate vrij waren om onafhankelijk hun werk te doen, mits zij geen levens in gevaar brachten door operationele informatie naar buiten te brengen.¹³⁵ Tevens werden er geregeld en zo tijdig mogelijk persberichten naar buiten gebracht over de vordering van de strijd.¹³⁶ De coalitie wilde hiermee de propaganda van de opstandelingen tegenwerken, een les die geleerd was in de eerdere confrontatie.

De integratie van deze grote troepenmacht, de samengevoegde commandoketen en het technologische overwicht zouden essentiële elementen blijken te zijn voor het succes van de operatie.¹³⁷ Op 8 november was na vierentwintig uur zware beschietingen de aanval geopend op Fallujah; binnen ruwweg acht dagen veranderde de strijd echter in een gefragmenteerd slagveld waarop coalitie-eenheden op zoek gingen naar kleine groepen insurgents. Hierbij werd specifiek gezocht naar opslagplaatsen van wapen in de stad. De insurgents buitten het feit uit dat Amerikaanse troepen niet op onbewapende mensen mochten schieten en liepen daarom onbewapend naar vooraf opgeslagen wapens om zo de strijd voort te zetten.¹³⁸ Via holen in de grond en tunnels poogden opstandelingen coalitietroepen te verrassen. Evenzeer maakten de sluipschutters en *boobytraps* de situatie uiterst gevaarlijk.

Uit inlichtingenwerk kwam duidelijk naar voren dat vooral de buitenlandse strijders vastberaden waren om tot de dood te strijden, terwijl andere elementen van de insurgency meer defensieve en organisatorische werkzaamheden op zich namen.¹³⁹ Deze uiterst gemotiveerde strijders, die van overal ter wereld kwamen, waren voor de mariniers een geduchte tegenstander. Het was voor de coalitietroepen dan ook uiterst belangrijk om de bescherming en vuurkracht

¹³² Tucker-Jones, *The Iraq War*, 103.

¹³³ Sattler en Wilson, 'Operation Al Fajr'.

¹³⁴ Ricks, *Fiasco*, 399.

¹³⁵ Sattler en Wilson, 'Operation Al Fajr'.

¹³⁶ Sattler en Wilson, 'Operation Al Fajr'.

¹³⁷ Sattler en Wilson, 'Operation Al Fajr'.

¹³⁸ Estes, *The Second Al-Fallujah Battle*, 37.

¹³⁹ Anderson, G. W., 'Fallujah and the Future of Urban Operations', *Marine Corps Gazette* 88, No. 11 (2004) 52-58, 53.

van tanks goed te coördineren met de bewegelijkheid en zicht op het terrein van de grondtroepen. Evans stelt dat tijdens operatie Phantom Fury de samenwerking zeer succesvol was; de tanks en infanterie complementeerden elkaar.¹⁴⁰ Kolonel en auteur Gary Anderson wijst, naast het samenwerken van verschillende wapens zoals tanks en infanterie, op het succesvol behouden van driehonderdzestiggraden veiligheid en het voorkomen van onnodige troepenconcentraties en opstoppingen.¹⁴¹ Dit waren voor de Amerikanen immers voorheen grote problemen bij stedelijke oorlogsvoering.

Op 23 december werd Fallujah door interim-premier Iyad Allawi vrijgegeven en mochten de bewoners van de stad terugkeren naar hun huizen. Het was pas vanaf ongeveer halverwege december dat Fallujah weer tot rust was gekomen. De confrontatie had circa tweehonderdduizend mensen op de vlucht gejaagd en zesduizend doden veroorzaakt. Van de kleine veertigduizend gebouwen in de stad waren bij benadering achttienduizend zwaar beschadigd.¹⁴² Tevens waren bij benadering zestig moskeeën vernietigd.¹⁴³ De coalitiemacht liep in het gevecht 107 doden en 607 gewonden op, terwijl er ongeveer tweeduizend opstandelingen waren omgekomen.¹⁴⁴ De hevigheid van deze stedelijke oorlogsvoering had de Verenigde Staten niet meer meegemaakt sinds de Vietnamoorlog. Gedurende de gehele operatie voerden vliegtuigen ongeveer 540 luchtaanvallen uit. Daarnaast werden er 14.000 artillerie- en mortiergranaten afgevuurd en 2.500 tankgranaten afgeschoten. Bovendien verbruikten de infanterietroepen enorm veel kogels en granaten.¹⁴⁵ De confrontatie was dus buitengewoon hevig en verwoestend.

Alles bijeengenomen verliep de Tweede Slag om Fallujah voor de coalitie een stuk geslaagder dan de Eerste. Politicoloog Anthony James Joes gaat zelfs zo ver te stellen dat deze confrontatie de zwakte van stedelijke guerrilla's in de eenentwintigste eeuw liet zien.¹⁴⁶ Dit is echter enigszins overtrokken. De maandenlange voorbereiding en 'vorming' van operatie Al Fajr, gekoppeld aan de bereidheid om te leren van ervaringen en de beschikking over voldoende troepen en materieel, maakten het met succes veroveren van de stad mogelijk. Oude lessen van stedelijke oorlogsvoering werden hierbij bevestigd. De diverse wapens en eenheden dienen goed samen te werken. Verder zijn het effectief inzetten van vuurkracht en het adequaat

¹⁴⁰ Evans, *City Without Joy*, 17.

¹⁴¹ Anderson, 'Fallujah and the Future of Urban Operations', 52.

¹⁴² Evans, *City Without Joy*, 18.

¹⁴³ Tucker-Jones, *The Iraq War*, 104.

¹⁴⁴ Tucker-Jones, *The Iraq War*, 104.

¹⁴⁵ Evans, *City Without Joy*, 19.

¹⁴⁶ Joes, A.J. *Urban Guerrilla Warfare* (Kentucky 2007) 157.

managen van bevoorrading van doorslaggevend belang.¹⁴⁷ Het op verschillende manieren inzetten van inlichtingen zowel voorafgaand als tijdens de confrontatie hielp de aanval te versoepelen. Verder was de coalitietop zich bewust van het belang van de media en door middel van tijdige persberichten en de aanwezigheid van journalisten werd de propaganda van de insurgency verzwakt. Over het algemeen was op militair vlak de operatie een succes. Het politieke doel van de opstandelingen om de ontevredenheid binnen de soennitische gemeenschap verder aan te wakkeren door openlijk de strijd aan te gaan met de coalitie werd hiermee zoveel mogelijk tegengewerkt.

2.3 DEELCONCLUSIE

Fallujah genoot in 2004 veel publiciteit. Op grond van de betrekkelijk kleine omvang van de provincie stad is dit vreemd te noemen, maar toch heeft de stad in het verleden van Irak vaker een rol van betekenis gespeeld. Ten gevolge van de vele gewelddadigheden door de eeuwen heen en de soennitische ontevredenheid kon de stad gedurende het jaar 2004 uitgroeien tot een bastion van de insurgency. Deze opstand bestond in feite uit een gedwongen samenwerking tussen sjeiks, imams, terroristen, Ba'athisten, nationalisten en bandieten, met als gezamenlijke vijand de coalitie. De moord op de Blackwater-medewerkers, gekoppeld aan het toenemende geweld in de regio, was voldoende provocatie van de opstandelingen om de coalitiemacht Fallujah binnen te lokken. De belegering was echter inadequaat, de troepenmacht was niet groot genoeg en in meerdere, zowel soennitische als sjiitische steden werden tegenaanvallen ingezet. Er was nauwelijks controle over hoe de strijd in de media werd neergezet, de strijd om de beeldvorming was dan ook goeddeels door de stadsguerrilla gewonnen. Uiteindelijk droeg de coalitie de macht over aan de Fallujah Brigade en trok zich terug uit de stad. In de daaropvolgende maanden was de stad bijna volledig in handen van de insurgency. Het was een kwestie van tijd voordat de coalitie opnieuw zou moeten belegeren.

Op 8 november, na een maandenlange voorbereiding, werd door een aanzienlijk veel grotere coalitiemacht van plusminus twaalfduizend man de aanval op Fallujah geopend. Dit maal waren er inlichtingen verzameld en was er een grote hoeveelheid voorraden ten zuiden van de stad samengebracht. Ditmaal was ook onderhandeld met stammen en sjeiks.¹⁴⁸ De stad was bijna volkomen ontdaan van zijn bevolking en de wegen waren afgezet. Voorafgaand werd

¹⁴⁷ Evans, *City Without Joy*, 18.

¹⁴⁸ Anderson, 'Fallujah and the Future of Urban Operations', 52.

de stad vierentwintig uur lang hevig onder vuur genomen. Maar niet alleen de coalitietroepen hadden zich goed voorbereid, de stad was gefortificeerd met honderden bunkers, boobytraps en wapendepots. Daarnaast waren mijnen geplaatst en hadden sluipschutters strategische posities ingenomen. Desondanks wist de coalitie de opstandelingen te verrassen door niet vanuit het zuiden maar vanuit het noorden binnen te vallen. Hiermee werden effectief veel bunkers en andere beschermingen die richting het zuiden gebouwd waren in een keer buiten spel gezet. Na ongeveer acht dagen aan hevige gevechten veranderde de strijd in het zoeken en vernietigen van kleine groepen opstandelingen. Het conflict was buitengewoon intensief, dodelijk en verwoestend. Pas rond 20 december zou de rust in de stad wederkeren, waarna de heropbouw kon beginnen. Hiermee is de casus van Fallujah verder uitgelicht en is duidelijk geworden hoe complex de situatie in de stad was. Toch verliep de strijd al met al succesvol voor de coalitietroepen. Nu het strijdtoneel is besproken kan in het laatste hoofdstuk verder worden ingegaan op het functioneren van Amerikaanse intelligence bij de inname van Fallujah.

HOOFDSTUK 3: INTELLIGENCE BIJ OPERATIE AL FAJR

De Amerikaanse mariniers wisten dus met steun van een aantal landmachteenheden en Britse en Iraakse troepen in november en december 2004 Fallujah in te nemen. Maar op de rol die inlichtingen bij deze succesvolle militaire operatie speelden, is nog onvoldoende ingegaan. Dit is de kern van de probleemstelling en daarom moet hier verder worden ingegaan. Over het algemeen is bij stedelijke oorlogsvoering de effectiviteit van intelligence beperkt door de ontoegankelijkheid van het terrein en de vele mogelijkheden voor opstandelingen om zich te verschuilen. Zo stelt de vooraanstaande expert in counter-insurgency en moderne oorlogsvoering David Kilcullen dat traditionele inlichtingendiensten grote moeite hebben met het vinden van informatie over niet-statelijke actoren wanneer ze in vijandig of ontoegankelijk terrein opereren.¹⁴⁹ En Fallujah was voorafgaand aan operatie Phantom Fury zeer zeker ontoegankelijk en vijandig gebied aangezien het al gedurende zes maanden in handen was van de Iraakse opstandelingen. Afgezien van deze beperkingen was het inzetten van intelligence in Fallujah voor de coalitietroepen belangrijk.

Inlichtingenfunctionarissen van de mariniers wisten per slot van rekening aanzienlijke hoeveelheden informatie te verzamelen over kopstukken, posities en netwerken van de stadsguerrilla voorafgaand aan de aanval begin november. Zo stelt kapitein Natalie Friel, die tijdens operatie Al Fajr als assistent-inlichtingenofficier functioneerde, in een interview dat zij zeer positief gestemd was over de hoeveelheid en de diepgang van de intelligence die zij meekreeg toen zij enkele weken voor de aanval aankwam in kamp Fallujah. Friel werd bij haar aankomst voorzien van tien cd's met uitgebreide informatie over netwerken, kernfiguren, belangrijke gebouwen zoals bomfabrieken en bunkers, stadsplanning, bewapening, et cetera.¹⁵⁰ De marine inlichtingeneenheid had zich goed voorbereid op de naderende strijd. Maar ook tijdens de confrontatie werd intelligence gehanteerd. Zo werd Friel voorzien van HUMINT, SIGINT en dronebeelden tijdens de operaties.¹⁵¹

Om een duidelijker beeld te krijgen van het inzetten van intelligence door de Amerikanen bij de inname van Fallujah zal eerst dieper worden ingegaan op intelligence bij de eerste dagen van operatie Al Fajr, waarna in de volgende paragraaf het gebruik van intelligence bij de Tweede Slag om Fallujah verder zal worden geanalyseerd. Dit is van groot belang om

¹⁴⁹ Kilcullen, *The Accidental Guerrilla*, 293.

¹⁵⁰ K.D. Gott ed., *Eyewitness to War Volume II. The U.S. Army in Operation Al Fajr. An Oral History* (Leavenworth 2006) 57.

¹⁵¹ Gott ed., *Eyewitness to War*, 63.

uiteindelijk een weloverwogen uitspraak te kunnen doen over de bijdrage van intelligence bij de inname van Fallujah.

3.1 DE EERSTE DAGEN VAN OPERATIE AL FAJR

De hoeveelheid onbewerkte data die Amerikaanse inlichtingenofficieren voorhanden hadden voorafgaand aan de strijd was zeer uitgebreid. Op basis van deze informatie konden inlichtingenfunctionarissen intelligence maken om militaire planners mee te assisteren. Maar intelligence gaat in de regel niet om kwantiteit maar kwaliteit. Het gaat in feite om het tijdig oplossen van incomplete puzzels. Het begrip van de situatie is dus waardevoller dan de hoeveelheid onbewerkte informatie. Dientengevolge is het nu de vraag of deze informatie inderdaad omgezet werd in bruikbare intelligence en of op basis daarvan werd gehandeld. Wat betekende dit voor de militaire onderneming in zijn geheel? Om deze vragen te beantwoorden, zal dieper worden ingegaan op de eerste dagen van Operatie Al Fajr. Dit waren niet de meest hevige gevechten, die vonden later in de zuidelijke wijken van de stad plaats, maar wel wist de troepenmacht hier een beslissende stap te zetten in het succesvol innemen van de stad.

In de dagen voorafgaand aan de aanval werd er omstreeks twee kilometer ten noorden van Fallujah een inlichtingenpost opgezet. Vanuit hier zouden *real-time* inlichtingenoperaties worden ondernomen terwijl de operationele-inlichtingenpost in kamp Fallujah, waar het hoofdkwartier zat, op de hoogte zou worden gehouden.¹⁵² De positie ten noorden van Fallujah was uitgekozen omdat het besluit genomen was dat de hoofdaanval vanaf deze kant zou plaatsvinden. Een van de eerste dingen die het inlichtingenteam deed, was het operationeel maken van een UAV (onbemand luchtvaartuig, ofwel drone). Deze drone werd ingezet om vijandige posities te lokaliseren en daarbij kon op basis van de luchtbeelden een goede route voor de tanks en andere voertuigen worden uitgestippeld.

Het integreren van tanks in het inzicht van intelligence, wat Peters als verbeterpunt voor het Amerikaanse leger ziet, ging aanzienlijk goed.¹⁵³ De tanks waren namelijk op basis van hun vuurkracht en bescherming ideaal om gebieden aan te vallen waar zich veel rebellen ophielden. Voorkomen moest worden dat de tanks vastliepen en in hinderlagen terecht zouden komen, zoals de Russische tanks in Grozny. Hierbij kwam ook de informatie van sluipschutters en

¹⁵² Gott ed., *Eyewitness to War*, 62.

¹⁵³ Peters, 'Our Soldiers, Their Cities'.

verkenners goed van pas.¹⁵⁴ Het was dus van belang om de potentieel heftigste gevechten te voorzien. Bovendien konden strategen op basis van intelligence een route uitkiezen waarbij de wegen breed genoeg waren en geen, zoals vaker in stedelijke oorlogsvoering is voorgekomen, grote opstoppingen van voertuigen zouden ontstaan. Pantservoertuigen werken namelijk door hun grote vuurkracht en goede bescherming bijzonder goed in steden, zolang infanterie en degelijke intelligence hen degelijk ondersteunen.¹⁵⁵

De landmachtinlichtingenofficier kapitein Michael S. Ervin, die een interview geeft in het boek *Eyewitness to War*, was bij de aanval op Fallujah leidinggevende bij het intelligence-, surveillance- en reconnaissance-team. Hij stelt dat er bij de aanval een doorslaggevende rol was weggelegd voor *real-time* intelligence. Naast het voorbereidende werk van intelligence is dit een bijna even belangrijke taak. Op deze manier kan het inzicht in het gevecht behouden worden en kan de efficiëntie van het leger worden vergroot. Zo werden, volgens Ervin, veel soldatenlevens gered omdat duidelijk was waar de tegenstander zich ophield voordat de troepen ter plaatse waren.¹⁵⁶ Ook majoor Travis L. Homiak is zeer te spreken over de afgeleverde intelligence.¹⁵⁷ De opstandelingen waren zich bewust van de aanwezige UAVs, er kwam er zelfs een terug met kogelgaten.¹⁵⁸ Dit is niet vreemd omdat het laag vliegende vliegtuigen van aanzienlijk formaat waren. Toch illustreert het dat de stadsguerrilla's constant op hun hoede en goed geïnformeerd waren. De richtlijn die Ervin aanhield bij de aanval op de stad was dat het strijdtoneel tot ongeveer een à twee kilometer voorbij de lijn waar de troepenmacht zich bevond gedetailleerd in kaart moest zijn gebracht.¹⁵⁹ Op basis van de gedetailleerde informatie die de drones verschaften, konden de paraatheid, de precisie en de reactiesnelheid van de militaire eenheden worden versterkt.

Op 7 november was het D-Day. Op deze dag gingen de grote militaire operaties om de hoofdaanval mogelijk te maken van start. In de avonduren wisten mariniers de grote bruggen aan de westkant van Fallujah in te nemen en te ontdoen van de door de stadsguerrilla aangebrachte explosieven. Het grootste deel van de stad ligt aan de oostoever van de Eufraat. Op deze manier wist de coalitie niet alleen de hoofdweg naar Ramadi en de rest van de Anbarprovincie af te sluiten maar konden ze ook het aan de westkant van de Eufraat gelegen centrale ziekenhuis in het holst van de nacht innemen. Dit was een belangrijk gebouw aangezien

¹⁵⁴ T-H. Chang, 'The Battle of Fallujah: Lessons Learned on Military Operations on Urbanised Terrain (MOUT) in the 21st Century' *Department of Naval Science* 6 (2007) 31-38, 35.

¹⁵⁵ Gott ed., *Eyewitness to War*, 52.

¹⁵⁶ Gott ed., *Eyewitness to War*, 50.

¹⁵⁷ Camp, *Operation Phantom Fury*, 145.

¹⁵⁸ Gott ed., *Eyewitness to War*, 51.

¹⁵⁹ Gott ed., *Eyewitness to War*, 51.

in de voorgaande confrontatie het ziekenhuis in handen was van opstandelingen, die niet schroomden de slachtoffers voor propagandadoeleinden in te zetten.¹⁶⁰ Toen de bruggen en het ziekenhuis eenmaal waren ingenomen, werd een evacuatieprogramma gestart om de overgebleven burgerbevolking de stad te laten verlaten; dit werd zowel via luidsprekers als radioberichten bewerkstelligd.¹⁶¹ Dit verliep succesvol, want in de nacht van 7 op 8 november verlieten tienduizenden mensen alsnog de stad. Het nadeel was dat opstandelingen deze mensenstroom konden uitbuiten om alsnog de stad te verlaten. Het grootste deel van de insurgents, bij benadering drie- a vierduizend in totaal, was desondanks bereid om het gevecht aan te gaan en bleef daarom in de stad.

Het militaire plan van de coalitie om de stad in te nemen kwam er in grote lijnen op neer dat de snelweg, die van oost naar west de stad doormidden slijt, zo spoedig mogelijk moest worden ingenomen. Op deze manier zou de stad effectief worden opgedeeld in twee meer beheersbare operatiegebieden. De troepenmacht aan de westkant van de stad, waar de bruggen al waren ingenomen, moest hier voor zorgen. De hoofdmacht zou intussen vanuit het noorden de stad binnentrekken en huis voor huis en wijk voor wijk de noordkant van de stad uitkammen en ontdoen van vijandelijke elementen. Vervolgens zou de troepenmacht naar het zuiden trekken en de rest van de stad overnemen. Om de fortificaties van Fallujah binnen te dringen, moesten mariniers ten eerste de barricadelijn aan de rand van de stad doorbreken, om hierna het noordwestelijk gelegen Jolan-district in te nemen.¹⁶² Dit was een grote volkswijk met smalle straatjes, waar in de eerste Slag hevig was gevochten. Het plan was om deze wijk te omsingelen en in te nemen. Ook ditmaal dachten militaire planners namelijk, op basis van intelligence, dat hier een grote confrontatie zou plaatsvinden.

In het noorden van de stad voltrok zich op 8 en 9 november één van de moeilijkste fases van de gehele strijd, hier moesten namelijk duizenden troepen en honderden voertuigen op basis van inlichtingen de stad binnentrekken. Aangezien de insurgents Fallujah hadden gefortificeerd moesten de mariniers barricades en bommen ontruimen om de stad binnen te komen. Het slagveld was hier erg klein en als de coalitietroepen niet uitkeken konden de verliezen er hoog oplopen.¹⁶³ Hier was echter rekening mee gehouden en terwijl de troepenmacht zich positioneerden voerden de artillerie en luchtmacht een grote barrage uit op vijandige posities in de stad. Ondertussen trok vanaf 8 november een kleinere legermacht van voornamelijk

¹⁶⁰ Camp, *Operation Phantom Fury*, 159.

¹⁶¹ Camp, *Operation Phantom Fury*, 164.

¹⁶² Gott ed., *Eyewitness to War*, 52.

¹⁶³ Camp, *Operation Phantom Fury*, 164.

mariniers vanaf het westen de stad binnen. Hierbij opereerden zij bijzonder precies en snel.¹⁶⁴ De mariniers namen het Jolan-district binnen twee dagen in. Het verzet was een stuk minder hevig dan verwacht. Op 10 november wist de hoofdmacht vanuit het noorden de grote snelweg te bereiken.¹⁶⁵ Er waren nog een aantal verzetshaarden in het noordelijk deel van de stad, maar de meeste doelstellingen waren op tijd of zelfs voortijdig behaald.

Een belangrijke verklaring voor het succesvol binnentrekken van de stad en de voortvarende inname van het Jolan-district was de onverwachte aanval vanuit het noorden in plaats van het oosten of zuiden. De technische intelligence was hiervoor ook van belang, de stad was per slot van rekening goed in beeld gebracht en honderden vijandige posities waren geïdentificeerd. Daarna was *real-time* intelligence van grote ondersteunende waarde. Op deze manier kon de legermacht een stuk efficiënter opereren. Desalniettemin konden inlichtingenfunctionarissen nauwelijks beschikken over menselijke intelligence. Zo stelt een inlichtingenofficier dat er zeer weinig (pro-)Amerikaanse aanwezigheid in de stad was, in tegenstelling tot andere Iraakse steden. Er waren wel een paar HUMINT-berichten uit de stad, maar verwaarloosbaar weinig eigenlijk.¹⁶⁶ Er waren enkele inlichtingenrapporten op basis van menselijke bronnen die vaststelden dat er veel buitenlandse strijders waren.¹⁶⁷ Maar in de periode dat de opstandelingen de stad in handen hadden, was het zo goed als onmogelijk om de stad te infiltreren. De algemene kritiek op het Amerikaanse inlichtingenwerk, dat het zich te veel op technische bronnen en te weinig op menselijke bronnen baseert, is hier zodoende zeer toepasselijk. Dit limiteert dus de effectiviteit van intelligence.

De menselijke intelligence kwam in de eerste dagen van de strijd enigszins op gang door berichten van militairen in de stad en het toenemend aantal krijgsgevangenen. Tijdens het uitkammen van de noordelijke wijken werden er zowel burgers als opstandelingen aangehouden en weggevoerd om ze door speciaal getrainde mariniers achter de frontlinie te laten ondervragen.¹⁶⁸ Op basis van deze verhoren kon nieuwe informatie worden ingezet om de verdere operaties te ondersteunen. Desalniettemin was de rol van menselijke inlichtingen een stuk minder belangrijk voor de coalitietroepenmacht dan de intelligence op basis van technische bronnen. Niet alleen de drone-, satelliet- en vliegtuigbeelden, maar ook onderschepte communicatie van opstandelingen werden voor dit doeleinde gebruikt. Op basis van

¹⁶⁴ Camp, *Operation Phantom Fury*, 169.

¹⁶⁵ Gott ed., *Eyewitness to War*, 63.

¹⁶⁶ Gott ed., *Eyewitness to War*, 61.

¹⁶⁷ Gott ed., *Eyewitness to War*, 61.

¹⁶⁸ Camp, *Operation Phantom Fury*, 255.

nauwkeurige planning en *real-time* intelligence kon het natuurlijke voordeel van de verdedigende partij, vooral de superieure kennis van het terrein, worden beperkt.

De effectiviteit van intelligence bij de eerste dagen van de Tweede Slag om Fallujah moet niet worden overtrokken. Het was beslist waar dat pantservoertuigen op basis van intelligence zeer effectief konden opereren. Het is ook waar dat veel bunkers en versterkte posities voorafgaand aan de strijd waren gelokaliseerd en dus via luchtaanvallen en grondoperaties konden worden geneutraliseerd. De inlichtingenwerkzaamheden tijdens de operatie wisten daarbij veel verrassingen voor de eigen troepenmacht te voorkomen. Desalniettemin kwamen het uitgebreide tunnelnetwerk onder de stad en de vele *spiderholes* als verrassingen voor de legermacht. De stedelijke oorlogsvoering is zeer verticaal en wat er dus precies onder de grond gebeurt, is voor intelligence bijna onmogelijk te achterhalen. Hiervoor zijn infiltranten of andere menselijke bronnen noodzakelijk. Ook was op basis van intelligence vastgesteld dat het Jolan-gebied een zwaartepunt van de opstandelingen was en dit bleek niet het geval te zijn. Veel eenheden van de stadsguerrilla trokken zich juist terug uit de noordelijke delen van de stad, enerzijds omdat ze niet van plan waren in de eerste dagen van het gevecht te sterven en anderzijds omdat de coalitiemacht verder de stad in moest worden gelokt. Hoe langer de strijd zou duren, hoe meer verwoesting er zou zijn, des te meer mogelijkheden voor bescherming en beschutting er zouden ontstaan. Het uitrekken van de strijd was een fundamenteel aspect van de strategie van de insurgency. Dus al had intelligence over het algemeen een positieve uitwerking op de militaire operaties, toch had het ook zijn tekortkomingen.

De Amerikaanse veiligheidsexpert Barry Posen stelt dat het niet duidelijk is hoe effectief technische intelligence is bij stedelijke oorlogsvoering. Bij oorlog op zee, in de lucht en op open terrein zijn technische bronnen van doorslaggevend belang, maar in stedelijke context zijn grote vraagtekens te plaatsen bij de effectiviteit. De verdedigende partij heeft in Posens beschouwing meer inzicht in het terrein, hoe goed de luchtbeelden en kaarten ook zijn.¹⁶⁹ De casus van Fallujah lijkt zijn stelling te ondersteunen. Een marine-inlichtingenofficier stelde dat tijdens operatie Phantom Fury zijn inzicht in de werkelijke situatie niet meer dan vijftig procent van het geheel was.¹⁷⁰ Hij miste dus een aanzienlijk deel van wat er zich in de strijd voltrok. Hierdoor was het bewerkstelligen van tijdige en werkbare intelligence al helemaal gecompliceerd. Dit kwam voor een deel doordat er verschillende communicatienetwerken

¹⁶⁹ B.R. Posen, 'Urban Operations. Tactical Realities and Strategic Ambiguities', in: M. Desch ed., *Soldiers in Cities. Military Operations on Urban Terrain* (Carlisle 2001) 152.

¹⁷⁰ Gott ed., *Eyewitness to War*, 65.

werden gebruikt door diverse legereenheden en doordat de inlichtingenfunctionarissen zich moesten bedienen van het drukke overkoepelende commandonetwerk. Zo kwam het dat veel communicatie en dus ook observaties van soldaten niet bij inlichtingenfunctionarissen terecht kwam. Het daaruit voortvloeiende kritiekpunt, dat er geen speciaal inlichtingencommunicatienetwerk was, laat zien dat de rol van intelligence door het Amerikaanse leger nog niet geheel op waarde werd geschat.

Alles overziend kan worden geconcludeerd dat intelligence belangrijk was voor het plannen van operatie Al Fajr en ook tijdens de militaire operaties een belangrijke taak had. Doordat de vijand en de stad aanzienlijk goed in beeld gebracht was kon een efficiënt aanvalsplan worden opgesteld. De dronebeelden zorgden ervoor dat niet alleen de artillerie zeer effectief en precies kon worden ingezet, maar ook dat de verschillende wapensystemen effectief konden samenwerken. Zo konden de mariniers al spoedig door de buitenste fortificaties heen breken en oprukken naar de Jolan-wijk. De grote hoeveelheid informatie die in de maanden september en oktober was ingewonnen, werd versterkt door de *real-time* intelligence. Inlichtingenfunctionarissen konden dus de effectiviteit van de troepen, artillerie en pantservoertuigen verbeteren. Dit is precies waar intelligence in moderne oorlogsvoering om draait. Desalniettemin waren er ook tekortkomingen. Zo waren de communicatiemiddelen verre van optimaal, werd het belang van doelen zoals de Jolan-wijk en het gehele noorden van de stad in zijn geheel sterk overtrokken en waren de tunnelnetwerken en guerrillatactieken voor een aanzienlijk deel onbekend. De kennis was aanwezig dat veel capabele en getrainde insurgents in het zuiden van de stad aanwezig waren, maar dat het noorden zo eenvoudig zou zijn om in te nemen, was toch niet voorspeld. Toch zorgde intelligence er dus wel mede voor dat het begin van de aanval op Fallujah in de eerste dagen van november zeer succesvol verliep.

3.2 DE WERKING VAN INTELLIGENCE BIJ DE INNAME VAN FALLUJAH

Nu er een gedetailleerder beeld is geschetst van de werking van intelligence tijdens de eerste dagen van operatie Phantom Fury kan worden geanalyseerd hoe belangrijk de bijdrage van intelligence werkelijk was. De verdiensten en tekortkomingen kunnen worden vastgesteld en afgewogen. Het gegeven dat de tweede belegering een stuk succesvoller verliep dan de eerste kent meerdere verklarende factoren, zoals de lange periode van voorbereiding en de toewijzing van meer middelen en manschappen. Dit wordt nog eens versterkt door het feit dat de interim-regering en Amerikaanse politici tijdens de belegering van november en december een stuk

meer politieke wilskracht toonden om de militaire operatie de tijd te geven die het nodig had. In het voorjaar was de belegering per slot van rekening door politieke onwil en mediadruk stopgezet, dit mocht de besluitvormers niet opnieuw gebeuren. Desalniettemin heeft intelligence ook een rol van betekenis gespeeld, dit zal in deze paragraaf verder worden uitgewerkt. Dit is derhalve een analytische paragraaf waarin de daadwerkelijke rol van intelligence in moderne oorlogsvoering aan de hand van de casus van Fallujah zal worden onderzocht.

In oorlogsvoering proberen actoren bijna altijd, enkele tactische uitzonderingen daargelaten, hun capaciteiten, intenties en plannen te omhullen met geheimhouding.¹⁷¹ Het is de taak van militaire inlichtingen om deze sluier van geheimhouding bij de vijand te doorbreken. Met informatie over capaciteiten en intenties kan immers de loop en dus ook de uitkomst van de strijd worden beïnvloed. Daarnaast kunnen de eigen kosten worden geminimaliseerd. Bij operatie Phantom Fury waren de capaciteiten van de stadsguerrilla vrij extensief in kaart gebracht door Amerikaanse inlichtingenfunctionarissen in de maanden voorafgaand aan de strijd. Belangrijke gebouwen, bunkers, leidinggevend en troepenaantallen waren geïdentificeerd. Over de intenties van de insurgency was echter beduidend minder duidelijkheid. Voor intenties zijn namelijk menselijke bronnen nodig en die waren nauwelijks aanwezig in de stad. Het was inderdaad duidelijk dat de opstandelingen een nieuwe belegering voorzagen, ze waren immers overgegaan op het fortificeren van de stad. Toch verlieten leidinggevende figuren van de insurgency de stad, wat erop duidt dat ze niet gerust waren op een gunstige afloop van de strijd. Dit wil zeggen dat ze rekening hielden met het verliezen van de controle over de stad. Zolang de steun van de bevolking maar behouden blijft is dit voor het succes van een insurgency dan ook niet funest.

Op het operationele niveau zijn er vraagtekens te plaatsen bij het verrassingseffect van de aanval op Fallujah in november. Het is zeker zo dat de opstandelingen verrast werden door het feit dat de hoofdaanval vanuit het noorden van de stad plaatsvond terwijl de meeste verdedigende posities zuidwaarts gekeerd waren en de best getrainde en meest gemotiveerde strijders in de zuidelijke wijken gestationeerd waren. De planmatige misleiding door middel van het aanleggen van grote voorraden ten zuiden van de stad, de aanwezigheid van het militaire basiskamp Kamp Fallujah ten zuidwesten van de stad en de kleine misleidingsaanvallen pakten succesvol uit. Deze misleiding moet echter ook worden gerelativeerd, aangezien opstandelingen in moderne oorlogsvoering doorgaans flexibel opereren. Inderdaad, de eerste

¹⁷¹ Handel, 'The Yom Kippur War and the Inevitability of Surprise', 466.

dagen van de strijd werd veel terrein ingenomen, de opstandelingen kregen hierdoor een aanzienlijke klap. De strijders in de noordelijke wijken trokken zich veelal terug. Op operationeel niveau was het behouden van de stad zeer lastig, daarom werd opnieuw ingespeeld op de politieke wilskracht van de coalitie. Door het uitrekken van de strijd en op tactisch niveau zoveel mogelijk doden te veroorzaken bij coalitietroepen moest dit worden bewerkstelligd. Toch was de richting van de hoofdaanval uit het noorden en een kleinere aanval uit het westen een bijzonder succesvolle aanpak van de coalitie.

De leiders van de insurgency in Fallujah hielden er hoogstwaarschijnlijk rekening mee dat veel van de strijders in de stad zouden omkomen, maar poogden tegelijk de gevoelens van desillusie en onvrede in de islamitische wereld - en dan voornamelijk binnen Irak - te intensiveren. De vernietiging van Fallujah en de dood van vele jonge strijders kon voor propagandadoeleinden worden aangewend. Het is zeker dat de Amerikanen zich hiervan in bepaalde mate bewust waren. Toch moet erbij stil worden gestaan dat de pogingen van rationele actoren om oorlog te controleren en te dirigeren via strategie nooit volledig kan slagen omdat oorlog zijn eigen dynamiek heeft die los staat van de onafhankelijke deelnemende partijen.¹⁷² Niets is eenvoudig in oorlogsvoering.¹⁷³ Ondanks het feit dat strategie zich grotendeels op een abstract niveau afspeelt en deze nooit volledig overeenkomt met de werkelijkheid, is goed strategisch inzicht erg belangrijk voor elke confrontatie.

De Amerikaanse strategie wierp vruchten af. Het gros van de bevolking had de stad verlaten en de mediateams waren toegelaten om de beeldvorming te beïnvloeden. Desondanks deden negatieve verhalen - zoals dat Fallujah een 'rattennest' was, vol 'barbaren en wrede islamisten' - pijn in veel soennitische gemeenschappen.¹⁷⁴ Ook werd voorafgaand aan de tweede confrontatie in doorgaans politiek rechtse Amerikaanse media openlijk gezegd dat Fallujah desnoods vernietigd moest worden om het te redden.¹⁷⁵ Wat overigens niet verwijderd is van wat er in werkelijkheid gebeurde. De *War on Terror* is immers meedogenloos van aard en vindt uiteindelijk van huis tot huis plaats. Zo laat ook de Fallujah-casus zien.

Terugkomend op het functioneren en de bijdrage van intelligence bij het innemen van Fallujah kan gesteld worden dat de bijdrage op operationeel niveau aanzienlijk was. De bijdrage aan het aanvalsplan en het inzicht in de situatie hadden een zeer positief effect op de strijd. Daar tegenover staan foutieve inschattingen betreffende de zwaartepunten van het verzet en het

¹⁷² Strachan, *The Direction of War*, 272.

¹⁷³ Keegan, *Intelligence in War*, 313.

¹⁷⁴ Carr, 'The Barbarians of Fallujah', 28.

¹⁷⁵ E. Herman, 'We Had To Destroy Fallujah in Order To Save It', *Global Policy Forum* (versie 8 november 2004) <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/168/37006.html> (24 januari 2016).

missen van het ondergrondse netwerk. Op tactisch niveau is het moeilijker vast te stellen hoe invloedrijk intelligence was. Het coördineren van luchtaanvallen en voertuigbewegingen in de strijd op basis van *real-time* intelligence had positieve resultaten. Nochtans wisten de guerrilla's op tactisch niveau in meerdere gevallen de coalitietroepen te verrassen. Hier kunnen militaire opleidingen lering uit trekken. Het is waar dat het verrassingseffect niet altijd kan worden weggenomen, maar het kan wel degelijk op basis van intelligence worden geminimaliseerd. Op dit punt schoot de Amerikaanse intelligence in elk geval deels tekort.

De verdiensten van intelligence voorafgaand en gedurende de gevechten waren, alles overwegend, op de verschillende niveaus van wezenlijke ondersteunende waarde. Bij het creëren van een beeld van de stad en de opstandelingen waren inlichtingenrapporten en –missies van fundamenteel belang. Tijdens de strijd waren inlichtingenofficieren in staat de effectiviteit van luchtaanvallen en de coördinatie van troepen en tanks te verbeteren. Vijandige barricades, verzetshaarden en defensieve posities konden onder andere via elektro-optische en infraroodbeelden vanuit drones worden vastgesteld.¹⁷⁶ Om deze reden zijn inlichtingen geroemd door militairen en officieren ter plaatse. Generaal-majoor Richard Natonski, tijdens de belegering de leidinggevende officier van de mariniers, benadrukt dat de militaire operaties zelf voor inlichtingenbronnen zorgden, waardoor nieuwe intelligence de operaties weer verder kon ondersteunen.¹⁷⁷ Zo kregen de militairen de opdracht om bij de huiszoeken alle bruikbare informatie door te spelen. Op deze manier kwam aan het licht dat opstandelingen drugs gebruikten om hun vermogen en moraal te versterken.¹⁷⁸ Dit zijn tekens van een positieve inlichtingencyclus. De tekortkomingen verdienen echter nog wat meer aandacht.

Bij de inname van Fallujah in het najaar van 2004 droeg intelligence voornamelijk op aanvallend vlak effectief bij, maar werden vooral defensief fouten gemaakt. Zo weerspiegelde de opbouw van het communicatienetwerk een onderschatting van de potentiële toegevoegde waarde van intelligence in de strijd. Hierbij komt een vaker verwoord kritiekpunt naar voren, dat er meer en betere communicatie tussen de verschillende militaire niveaus had moeten plaatsvinden.¹⁷⁹ Soldaten en officieren (en vooral commandanten) moeten hun inlichtingen beter doorspelen. Want elke soldaat is een mogelijke bron van inlichtingen. Aan het andere uiterste van het inlichtingspectrum, houden de strategen op afstand het overzicht. De wederzijdse overdracht van informatie kan de militaire effectiviteit enorm verbeteren. Het

¹⁷⁶ Camp, *Operation Phantom Fury*, 146.

¹⁷⁷ Camp, *Operation Phantom Fury*, 141.

¹⁷⁸ T.S. McWilliams en N.J. Schlosser *U.S. Marines in Battle. Fallujah, November-December 2004* (Quantic 2014) 41.

¹⁷⁹ Gott ed., *Eyewitness to War*, 63.

militaire apparaat moet tevens meer in politieke gevoelige inlichtingen investeren. Dit besef dient tot in de laagste rangen door te dringen, deze vormen namelijk het rechtstreekse contact met de vijand en de bevolking en zijn daarom een vitale bron van inlichtingen.¹⁸⁰ Het inzicht van inlichtingenfunctionarissen tijdens de strijd was gering en dit is goeddeels een gevolg van de gebrekkige communicatie. Het inzicht voorafgaand en tijdens de strijd was wel degelijk van toegevoegde waarde voor de militaire operatie, hoewel ook hier gebreken voorkwamen.

De mankementen van de Amerikaanse inlichtingen tijdens operatie Al Fajr vallen te reduceren tot drie punten: ten eerste de ontoereikende communicatie, ten tweede de problematiek van het doorspelen van informatie en de samenwerking van diverse militaire niveaus en ten derde de afwezigheid van belangrijke informatie over de tegenstander. Dit laatste probleem is te verklaren door de minimale aandacht voor en financiering van de Amerikaanse HUMINT-capaciteiten. Technologisch worden de Amerikaanse strijdkrachten steeds sterker, maar zonder menselijke bronnen is de voorspellende waarde van intelligence niet optimaal. Inlichtingen gaan immers niet alleen om inzicht in de bestaande situatie maar voornamelijk ook in de toekomst. Wat kan de tegenstander en wat is hij van plan? Dit zijn vragen die continu moeten kunnen worden beantwoord. De onduidelijkheid die kenmerkend is bij oorlogsvoering moet worden geminimaliseerd zodat besluitvormers op alle niveaus weloverwogen beslissingen kunnen nemen. Bij operatie Al Fajr slaagden intelligencemedewerkers erin de onzekerheid deels weg te nemen.

Het gebruik van intelligence bij het innemen van Fallujah had weliswaar gebreken maar was alsnog zeer waardevol voor het succesvol volbrengen van de militaire operaties. Al is adequaat inzicht in de strijd uiteindelijk van ondergeschikt belang aan de wilskracht om de strijd aan te gaan, toch is het wel zeker essentieel voor de effectiviteit van militaire operaties. Zowel bij de voorbereiding als gedurende de slag waren inlichtingenofficieren verantwoordelijk voor het bijstaan van de commandanten en het optimaliseren van het aanvalsplan en de uitvoering hiervan. Door middel van verschillende bronnen, die voor een groot deel ook vrij toegankelijk zijn, maar aangevuld met informatie van satellieten, vliegtuigen, drones, communicatieverkeer en enkele menselijke bronnen, hadden de coalitietroepen aanzienlijke inlichtingencapaciteiten. Toch zijn het tekort aan menselijke bronnen, de beperkte informatiestroom afkomstig van inlichtingenofficieren en de stroeve informatiestroom door de militaire rangen een paar belangrijke tekortkomingen van het inzetten van intelligence tijdens deze confrontatie. Hier moet lering uit worden getrokken. Intelligence in moderne oorlogsvoering is derhalve van groot

¹⁸⁰ Posen, 'Urban Operations', 160.

belang, dat laat Fallujah ook zien, maar de aanpassing van het inlichtingenwerk aan de vierde generatie oorlogsvoering en met name stedelijke oorlogsvoering is bij de Amerikaanse strijdkrachten nog onvolledig.

3.3 DEELCONCLUSIE

In dit hoofdstuk is eerst dieper ingegaan op de werking van intelligence tijdens de eerste dagen van operatie Phantom Fury, waarna de werking en invloed van intelligence op de militaire operatie is besproken. Op basis van inlichtingen brachten de verantwoordelijke diensten het operationele strijdtoneel en de (mogelijke) gevolgen van zijn karakteristieken op de militaire operaties uitgebreid in beeld. Daar tegenover staat dat het pas na een aantal dagen duidelijk werd dat de hevigste gevechten in het zuiden van de stad zouden plaatsvinden. Ook begonnen de mariniers systematisch wijken en huizen te doorzoeken, onbewust van het feit dat er een uitgebreid netwerk onder de stad was aangelegd waardoor tot ver in december vijandige elementen in veilig geachte zones konden opduiken. Dit was een inlichtingenfout. Het missen van dit netwerk kwam voornamelijk door een groot vertrouwen in technische bronnen en het gebrek aan menselijke bronnen om de vergaarde gegevens te bevestigen. Tijdens de strijd in Fallujah in november werden ook voor een van de eerste keren drones ingezet; samen met informatie van op hoger (strategisch) niveau werkende officieren, maar ook van soldaten in het veld, konden inlichtingenfunctionarissen verrassingen en kansen tijdens de strijd doorzien. Dit beeld van de strijd was echter beperkt doordat verschillende eenheden verschillende communicatienetwerken gebruikten, waardoor veel informatie niet bij de analisten terecht kwam. Dit probleem werd versterkt door een gebrekkige samenwerking tussen de verschillende militaire niveaus. Uiteindelijk waren de verdiensten van het inlichtingenwerk toch aanzienlijk, zo werd een hoge effectiviteit van luchtaanvallen en coördinatie van tanks en manschappen bewerkstelligd op basis van accurate en tijdige informatie. Dus al waren er tekortkomingen, de invloed van intelligence op operaties in stedelijke oorlogsvoering in Fallujah was groot.

CONCLUSIE

De vierde generatie van moderne oorlogsvoering vindt overwegend tussen de bevolking in woongebieden plaats. Of het nu gaat om het gelijktrekken van de krachtsverschillen tussen de strijdende actoren door zich te verschuilen tussen de bevolking, het inspelen op de publieke opinie en de politieke wilskracht van de tegenstander door middel van de media of het prikkelen en verontwaardigen van een bepaalde groep, de mensen spelen altijd een basale rol voor de uitkomst van de strijd. Bepaalde gewelddadige niet-statelijke actoren zijn hierbij bereid om grote verliezen te accepteren om ook de politieke slag te winnen. Strijd vindt dus doorgaans niet meer tussen statelijke legers op zee, in de lucht of op het open slagveld plaats, maar in woongebieden tussen statelijke en niet-statelijke actoren of zelfs tussen verschillende niet-statelijke groepen. De steden zijn het nieuwe strijdtoneel. Waar vroeger steden zo veel mogelijk werden gemedend, groeien ze nu uit tot het dominante strijdperk. De *hearts and minds* van zowel de lokale bevolking als het internationale publiek zijn doorslaggevend. Zo ook in Fallujah.

De geïndustrialiseerde provinciestad aan de Eufraat, die bekend staat als de stad der moskeeën, speelde in 2004 een aanzienlijke rol op het wereldtoneel. Voor de Iraakse insurgency, die in 2003 opkwam en in 2004 aanzienlijk aan kracht won, waren de confrontaties in Fallujah een manier om de soennitische minderheid van Irak te mobiliseren. Deze opstand was veelzijdig, zo waren er soennitische en sjiiitische milities. De grootste problemen ondervond de coalitie onder leiding van de Verenigde Staten echter van de onttroonde en gefrustreerde soennitische stammen, geestelijken en terroristen. In het voorjaar van 2004 werd een belegering van het coalitieleger onder leiding van de Verenigde Staten succesvol afgeslagen. Amerikaanse besluitvormers eisten een directe reactie op de brute moord op de vier Blackwater-medewerkers. De militaire operatie was echter onvoldoende voorbereid en liep spaak, daarbij was ook de Iraakse politieke wil om tot een staakt-het-vuren te komen overheersend. Het leger werd dan ook teruggeroepen en de macht werd overgedragen aan de Fallujah Brigade. In de maanden daarna groeide Fallujah verder uit tot een zwaartepunt van de insurgency. Ook bij de uiteindelijke inname van Fallujah in november en december 2004, met operatie Al Fajr, betrof het evenzeer een militaire slag alsook een politieke en inlichtingslag.

Terwijl de opstandelingen de macht over Fallujah hadden en de stad fortificeerden, bestreed de coalitie opstandelingen in nabijgelegen steden als Ramadi en Najaf. In het najaar van 2004 werd het echter duidelijk dat de stad terugveroverd moest worden aangezien het onmogelijk

was om Irak te stabiliseren zolang Fallujah buiten de macht van de coalitie en de Iraakse machthebbers viel. Daarnaast kwamen in de Verenigde Staten de parlementaire verkiezingen er aan en was dit het moment om de opstandige steden in de Anbarprovincie, met Fallujah voorop, terug in het gareel te brengen. In september en oktober begon het plannen van de aanstaande militaire operatie. Hierbij werden op basis van intelligence operaties ondernomen om de opstandelingen te doen geloven dat de aanval vanuit het zuiden zou plaatsvinden. Deze misleidingsoperatie zou uiteindelijk succesvol uitpakken. Om de misleiding te versterken en een tekort aan materieel te voorkomen, werd ten zuiden van de stad een grote hoeveelheid wapens, voedsel, benzine, voertuigen, munitie enzovoorts opgeslagen. De insurgents bouwen hun defensieve posities dan ook veelal richting het zuiden. In de weken voor de aanval op 7 november trokken de troepen richting Fallujah. De mariniers vormden de basis van de aanval en zij werden ondersteund door Britse, Iraakse en Amerikaanse legereenheden. Toen uiteindelijk de aanval op handen was, werd besloten dat een offensieve operatie vanuit het noorden inderdaad de beste optie was. Er was geen gevaar dat het materieel werd aangevallen aangezien de insurgents omsingeld waren en het was duidelijk dat ze hun defensieve posities niet zouden verlaten.

Op 7 november werd de omsingeling van Fallujah volledig doordat mariniers de bruggen aan de westkant van Fallujah innamen en hierbij ook het centrale ziekenhuis veroverden. Veel van de burgers die nog in de stad aanwezig waren, werden succesvol overgehaald om de stad te verlaten. Uiteindelijk bleven er minder dan twintigduizend non-combattanten in de stad over. Op 8 november trokken de mariniers de bruggen over de Eufraat over Fallujah binnen terwijl de bulk van de troepenmacht vanuit het noorden posities innam. Hierbij moesten duizenden troepen en honderden voertuigen met behulp van dynamiet en bulldozers door de barricades heen breken. Door hevige barrages van de artillerie en de luchtmacht kregen de insurgents echter nauwelijks kans om dit te voorkomen. De coalitietroepenmacht trok dan ook relatief vlot de stad in en binnen twee dagen was het noorden van de stad, tot aan snelweg tien die de stad horizontaal doorkruist, grotendeels in handen van de coalitie. Intelligence had op basis van luchtopnamen, afgeluisterde communicatie, informatie van eigen militairen en enkele menselijke bronnen veel van de vijandige zwaartepunten en bunkers geïdentificeerd voordat de strijd begon. Tijdens de militaire operaties werd het overzicht dus mede bewaard door middel van berichten van militairen, gevangen vijanden en dronebeelden.

De invloed van intelligence op de effectiviteit van de coalitietroepenmacht bij de inname van Fallujah was dus aanzienlijk. Aan de hand van theorie over moderne stedelijke oorlogsvoering en militaire intelligence kan worden vastgesteld dat inlichtingen bij de

verovering van Fallujah van groot belang waren. Er waren echter ook tekortkomingen, zo was het uitgebreide netwerk van tunnels onder de stad totaal onbekend. Ook waren de vele schuilplaatsen van waaruit insurgents de coalitietroepen wisten te verrassen niet voorzien. Dus op tactisch niveau was het verrassingselement van de opstandelingen onvoldoende beperkt. De opstandelingen waren erop uit om de strijd zoveel mogelijk te rekken en zoveel mogelijk vijanden te doden; hierin waren ze betrekkelijk succesvol. Een probleem bij de Amerikaanse intelligence was dat informatie tussen de verschillende militaire niveaus niet bevredigend genoeg werd gecommuniceerd, daardoor hadden inlichtingenofficieren een zeer beperkte blik op de strijd. Voor militaire intelligence is het essentieel om goed inzicht te hebben in de eigen troepenbeweging en die van de vijand om kansen en gevaren te voorzien; dit lukte in beperkte mate. Op basis van intelligence waren artillerie en luchtsteun, aan de andere kant, zeer effectief. Een andere verdienste was het solide inzicht in de infrastructurele lay-out van Fallujah waardoor voertuigen en tanks bijzonder succesvol konden opereren, vooral ook in samenwerking met de infanterie. Want in het eerste hoofdstuk is al duidelijk geworden dat goede samenwerking tussen deze twee legeronderdelen bij stedelijke oorlogsvoering zeer belangrijk is. Als antwoord op de hoofdvraag kan dus worden gesteld dat inlichtingen al met al een belangrijke rol speelden bij de inname van Fallujah.

Kortom, uiteindelijk heeft intelligence, enkele gebreken daargelaten, een aanzienlijke rol vervuld bij het innemen van Fallujah in november en december 2004. De adequate voorbereiding, de toewijzing van voldoende troepen en materieel en de politieke wilskracht om de strijd tot het einde uit te vechten, waren de belangrijkste factoren voor het succes van operatie Al Fajr. De bereidheid om te strijden en te sneuvelen is alles overwegend essentiëler dan de toegevoegde waarde van inlichtingen. Intelligence maakte de militaire operaties echter wel degelijk een stuk efficiënter door de eigen slagkracht te versterken, het inzicht in de strijd te vergroten en de vijandelijke groeperingen grotendeels in beeld te brengen. Intelligence is hierbij dus niet alleen bij het voorbereiden van oorlogshandelingen maar ook tijdens de daadwerkelijke confrontatie een haast onmisbare aanvulling op het instrumentarium van de strijdkrachten. Intelligence is misschien van secundair belang vanuit het brede perspectief, maar het effectief inzetten van intelligence kan wel degelijk van doorslaggevend belang zijn voor specifieke militaire operaties. Dit laat ook de casus van Fallujah zien.

In de moderne oorlogsvoering wordt het alleen maar belangrijker om goed overzicht te hebben en de vijand te kennen. De rol van intelligence zal dus toenemen. De casus van Fallujah en de hevige strijd die hier in 2004 geleverd werd, laat zien dat intelligence waardevol is. Toch is er over dit onderwerp meer onderzoek nodig. Hoe belangrijk is menselijk intelligence, afgezet

tegen het feit dat deze bron vaak foutieve informatie oplevert? Kan een Westerse staat als de Verenigde Staten überhaupt een netwerk van menselijke bronnen in bijvoorbeeld het Midden-Oosten aanleggen als het dat al zou willen? Dit zijn vragen die vooralsnog lastig te beantwoorden zijn. Bij dit onderzoek is immers alleen gekeken naar Fallujah. Zo is er weinig bekend over het gebruik van intelligence door niet-statelijke actoren, omdat bijna al het onderzoek naar intelligence zich richt op de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Dit is niet vreemd omdat deze landen de grootste inlichtingengemeenschappen hebben, maar toch. Op het gebied van intelligence en moderne oorlogsvoering is nog veel wetenschappelijk werk te verrichten.

Naast de vragen rondom intelligence is ook de casus van Fallujah een potentiële kandidaat voor aanvullend onderzoek. Aangezien de strijd tussen de coalitie en insurgents in Fallujah in 2004 al meer dan tien jaar geleden is zijn hier aardig wat bronnen over verschenen. Ook is het niet duidelijk hoe belangrijk de strijd in de stad uiteindelijk was voor het verder ophitsen van de soennitische gemeenschappen. In de jaren na de inname van Fallujah door de coalitie is de stad namelijk nooit volledig tot rust gekomen. Uiteindelijk is Irak in zijn geheel nooit gestabiliseerd. Momenteel, begin 2016, zijn grote delen van de Anbarprovincie in handen van de soennitische Islamitische Staat. Later onderzoek zal moeten uitwijzen in hoeverre de strijd in Fallujah hierbij een rol heeft gespeeld.

Concluderend kan gesteld worden dat dit onderzoek een bescheiden bijdrage levert aan het onderzoek naar intelligence in moderne oorlogsvoering. Er zijn boekenkasten vol geschreven over intelligence en moderne oorlogsvoering en daarom heeft dit stuk niet de pretentie een compleet beeld weer te geven. Toch is geprobeerd de werking van intelligence bij de inname van Fallujah te analyseren. Hierbij zijn een paar beachtenswaardige bevindingen gedaan over de tekortkomingen en verdiensten van intelligence bij stedelijke oorlogsvoering. Het is dan ook een waardevol domein voor vervolgonderzoek.

LITERATUURLIJST

- Abrahms, M., 'What Terrorists Really Want. Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy', *International Security* 32, No. 4 (2008) 78-105.
- Anderson, G. W., 'Fallujah and the Future of Urban Operations', *Marine Corps Gazette* 88, No. 11 (2004) 52-58.
- Arquilla, J. en D. Ronfeldt, *Networks and Netwars. The Future of Terror, Crime, and Militancy* (Santa Monica 2001).
- Ballard, J.R. *Fighting For Fallujah. A New Dawn for Iraq* (Westpoint 2006).
- Baram, A., 'The Iraqi Tribes and the Post-Saddam System', *The Brookings Institution* (versie 8 juli 2003), http://www.brookings.edu/papers/2003/0708iraq_baram.aspx (10 december 2015).
- Bayley, D., 'Complex Missions in Complex Terrain. Considerations for Modern Urban Operations', *Strategic Datalink* 137 (2006) 1-4.
- Bering, H., 'Two Battles at Once. Democracies and Urban Warfare', *Policy Review* (versie 1 oktober 2009) <http://www.hoover.org/research/two-battles-once-democracies-and-urban-warfare> (10 december 2015).
- Bremer, L.P. 'Coalition Provisional Authority Order Number 2. Dissolution of Entities' (versie 23 mei 2003) http://www.iraqcoalition.org/regulations/20030823_CPAORD_2_Dissolution_of_Entities_with_Annex_A.pdf (9 december 2015).
- Bowman, S., 'Iraq. U.S. Military Operations and Costs' *CRS Report to Congress* (2004).
- Carr, M., 'The Barbarians of Fallujah', *Race & Class* 50, No. 1 (2008) 21-36.
- Camp, D. *Operation Phantom Fury. The Assault and Capture of Fallujah, Iraq* (London 2009).
- Chang, T-H. 'The Battle of Fallujah: Lessons Learned on Military Operations on Urbanised Terrain (MOUT) in the 21st Century' *Department of Naval Science* 6 (2007) 31-38.
- Clausewitz C. von, *On War* (Princeton 1976).
- Davies, P.H.J., 'Theory and Intelligence Reconsidered', in: P. Gill, M. Marrin en M. Phythian ed., *Intelligence Theory. Key Questions and Debates* (Londen 2009).
- Department of the Army, 'Field Manual 2-91.4. Intelligence Support to Urban Operations' (versie 20 maart 2008) <https://fas.org/irp/doddir/army/fm2-91-4.pdf> (11 december 2015).
- Posen, B.R., 'Urban Operations. Tactical Realities and Strategic Ambiguities', in: M. Desch ed., *Soldiers in Cities. Military Operations on Urban Terrain* (Carlisle 2001).
- Duyvesteyn, I. en M. Fumerton, 'Insurgency and Terrorism. Is there a difference?', in: C. Holmqvist-Jonsäter en C. Coker ed., *The Character of War in the 21st Century* (Londen/ New York 2010).
- Eisenstadt, M., 'Iraq. Tribal Engagement, Lessons Learned', *Military Review* 5 (2007) 16-31.

- Estes, K.W. *The Second Al-Fallujah Battle. U. S. Marines in Iraq, 2004-2005. Into the Fray* (Washington 2011).
- Evans, M. *City Without Joy. Urban Military Operations Into the 21st Century* (Canberra 2007).
- Fearon J.D. en D. Laitin, 'Ethnicity, Insurgency, and Civil War', *The American Political Science Review* 97, no. 1 (2003) 75-90.
- Filkins, D. *The Forever War* (New York 2008).
- Gill, P. en M. Phythian, *Intelligence in an Insecure World* (Cambridge 2006).
- Gott, K.D. ed. *Eyewitness to War Volume II. The U.S. Army in Operation Al Fajr. An Oral History* (Leavenworth 2006).
- Graham, P., 'Beyond Fallujah: a Year with the Iraqi Resistance', *Harper's Magazine* (versie 1 juni 2004) <https://www.highbeam.com/doc/1G1-117424453.html> (10 december 2015).
- Hammes, T.X., 'Insurgency. Modern Warfare Evolves Into a Fourth Generation', *Strategic forum* 214 (2005) 1-7.
- Handel, M., 'The Yom Kippur War and the Inevitability of Surprise', *International Studies Quarterly* 21, No. 3 (1977) 461-502.
- Hashim, A.S. *Insurgency and Counter-Insurgency in Iraq* (New York 2006).
- Hashim, A.S. *Iraq's Sunni Insurgency* (Londen 2009).
- Hendren, J. 'Ex-Baathists Play Crucial Insurgent Role, U.S. Says', (versie 11 januari 2005) <http://articles.latimes.com/2005/jan/11/world/fg-baath11> (18 januari 2015).
- Herman, E. 'We Had To Destroy Fallujah in Order To Save It', *Global Policy Forum* (versie 8 november 2004) <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/168/37006.html> (24 januari 2016).
- Hoffman, B. en F. Reinares ed., *The Evolution of the Global Terrorist Threat. From 9/11 to Osama Bin Laden's Death* (New York 2014).
- Hoffman, B., 'Insurgency and Counterinsurgency in Iraq' *RAND Corporation* (2004).
- Human Right Watch, 'Iraq. U.S. Should Investigate al-Falluja' (versie 17 juni 2003) <http://www.hrw.org/news/2003/06/16/iraq-us-should-investigate-al-falluja> (7 december 2015).
- International Crisis Group, 'In Their Own Words. Reading the Iraqi Insurgency', *Middle East Report* 50 (2006).
- Jessee, D.D. 'Tactical Means, Strategic Ends. Al Qaeda's Use of Denial and Deception', *Terrorism and Political Violence vol. 18* (2006) 367-388.
- Joes, A.J. *Urban Guerrilla Warfare* (Kentucky 2007).
- Johnson, L.K. ed., *Handbook of Intelligence Studies* (New York 2009).

- Kahn, D., 'An Historical Theory of Intelligence', in: P. Gill, M. Marrin en M. Phythian ed., *Intelligence Theory. Key Questions and Debates* (Londen 2009).
- Karon, T., 'The Grim Calculations of Retaking Fallujah' (versie 8 november 2004) <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,768590,00.html> (5 december 2015).
- Keegan, J. *Intelligence in War. Knowledge of the Enemy From Napoleon to Al-Qaeda* (New York 2003).
- Kilcullen, D. *The Accidental Guerrilla. Fighting Small Wars in the Midst of a Big One* (New York 2009).
- McWilliams, T.S. en N.J. Schlosser *U.S. Marines in Battle. Fallujah, November-December 2004* (Quantico 2014).
- Owen, R.C., 'Urban Warfare in the Future. Balancing Our Approach', *British Army Review* 128 (2001) 25–32.
- Peters, R., 'Our Soldiers, Their Cities', *Parameters* 26, No. 1 (1996) 43-50.
- Ricks, T.E. *Fiasco. The American Military Adventure in Iraq, 2003 to 2005* (New York 2006).
- Sattler, F. en D.H. Wilson, 'Operation Al Fajr. Dousing the Bright Ember of the Insurgency (versie juli 2005) <https://www.mca-marines.org/gazette/operation-al-fajr> (7 december 2015).
- Smith, R. *The Utility of Force. The Art of War in the Modern World* (New York 2007).
- Strachan, H. *The Direction of War. Contemporary Strategy in Historical Perspective* (Cambridge 2013).
- Strachan, H. en S. Scheipers ed., *The Changing Character of War* (Oxford 2011).
- Taw, J.M. en B. Hoffman, *The Urbanisation of Insurgency* (Santa Monica 1994).
- Tucker-Jones, A. *The Iraq War. Operation Iraqi Freedom, 2003-2011* (South Yorkshire 2014).
- Tzu, S. *The Art of War*, L. Giles ed. (Clarendon 2008).
- United States Joint Chiefs of Staff, 'Joint Publication 3-06. Doctrine for Joint Urban Operations' (20 november 2013) http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_06.pdf (11 december 2015).
- Warner, M., 'Wanted: A Definition of Intelligence' *Studies in Intelligence* 46, No. 3 (2002) 15–22.
- West, F.J. *No True Glory. A Frontline Account of the Battle for Fallujah* (New York 2006).
- Wirtz, J.J. 'The American Approach to Intelligence Studies', in: L.K. Johnson ed., *Handbook of Intelligence Studies* (New York 2009).
- Wirtz, J.J., 'Theory of Surprise', in: P. Gill, M. Marrin en M. Phythian ed., *Intelligence Theory. Key Questions and Debates* (Londen 2009).
- Zedong, M. *On Guerrilla Warfare* (Washington 1989).